

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egysz. évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnék.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Br. Bánffy Dezső, erdélyi ev. ref. egyházkerületi főgondnoknak,

as 1902. évi november hó 8-án kezdődött egyházkerületi közgyűlésen elmondott megnyitója.

Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!

„*Megnehezült az idők járása felettünk!*”
Aggódva nézünk körül; látjuk a sötét mult vésszes árnyait elötünedezni már már feledett oduiból; érezzük, hogy tenni kell! Érezzük, hogy valamit tenni kell! és mégis tanácstalan állunk; tanácstalan, mert szinte hihetetlen előttünk, előttünk, kik mindig a hazafias nemzeti szabadelvűség zászlóvivői voltunk e hazában, kik a valási és felekezeti békés türelmesség áldást terjesztő légkörében nőttünk fel, hogy jöhet idő, midőn hitünkért, annak szabad gyakorlásáért, ősi, régi törvényekben biztosított vallásjogainkért, az 1848-ik évi XX. t.-c. 2-ik §-ban is biztosított vallások közötti egyenlőség és viszonyosságért aggódnunk kell!

A lelkemet átható komoly aggodalom indít arra, hogy mai napra összehívott közgyűlésünk megnyitása alkalmával néhány bevezető szót szóljak, nem azért, hogy az abban elmondottakat szives tanácskozásuk tárgyává tegyék; szólok csak, hogy hangot adjak aggodalmaimnak, hogy előadjam, mi szivemen fekszik, hogy elmondjam: jó lesz vigyázni!

Harminc évvel ezelőtt voltam szerencsés a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlésnek először tagjává lehetni, azóta úgy is mint közgyűlési tag, úgy is mint igazgatótanácsos és a megtisztelő, kitüntető bizalom folytán már tizenhét éve, mint egyházkerületi főgondnok, sőt nyolc év óta mint rangidősebb főgondnok veszek részt egyházkerületünk ügyeinek intézésében. Tőlem telhető erővel és odaadással igyekeztem szolgálni a kerület, egyházunk érdekeit jó és rossz napokban. Láttam belső küzdelmeket, láttam az ellen-

tétek erős összetűzését és habár azon harcok hátrányait sajnáltam is, mégis hittem, hogy azok, mint belső bajok, megnyerik a maguk orvoslását itt bent, a mi körünkben. Ugy hiszem, e tekintetben nem is csalódtam; az utolsó évek békés működése, belső anyagi bajaink bár lassú, de fokozatos rendezése megnyugtatta, ha a kívülről jövő áramlatok vést jelző tünetei nem mutatkoznának.

Innet, az elnöki székből, szólanom kell tehát; intő szavamat kell felemelnem arra, hogy félretéve belső ellentéteinket, egy lélekkel, egy érzéssel, egy törekvéssel azon legyünk, hogy az ár el ne sodorjon.

Évek óta tartózkodtam már, innét az elnöki székből, a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlések alkalmával hosszabban, megnyitóval fogadni és üdvözölni a kerületi közgyűlés tisztelt tagjait. Egyidőben úgy tartottam, hogy azon különösen exponált politikai állásban, melyet betöltöttem, nem helyes, hogy egy felekezet részleges gyűlésén nyilatkozatokat tegyek, melyek esetleg félre, vagy politikai célzatokra kimagyarázhatók lehetnek volna. De az idők sem voltak még oly komolyak.

Az utolsó években hasonlóan tartózkodtam szólani, mert a megzavart politikai helyzetben láttam, sőt éreztem, hogy bármily tárgyilagos nyilatkozatom, pártpolitikai célokra félremagyarázható, pedig mindenekfelett szükségesnek tartom, hogy egyházi életünkbe az országos politika, a politikai pártok taktikai érdek-küzdelméi be ne vonassanak.

Most szólanom kell, nem azért, mint már mondani bátor voltam, hogy valamely határozatukat kikérjem, de azért, hogy aggályaimat kifejezésre juttatva, figyelmüket felhívjam.

Szükség van a figyelemre! Avagy mi protestánsok nem nézhetünk-e aggodalommal a jövőbe, ha nagy katolikus gyűlésen ellenmondás

nélkül hangzik el mintegy a felhívás Magyarország rekatholizálására?

Nem a sötét múlt vészes árnyainak felhívása ez? Nem szellemidézés a szabadelvű nemzeti, hazafias irány ellen ez? Ellenére a vallási jogokat biztosító törvényeknek, nem sérelme az 1848-ik XX. t.-c. 2-ik §-ban biztosított egyenlőség és viszonyosságnak?

Az egyenlőség és viszonyosság megsértését látjuk naponta.

Nemzeti ünnepélyeknél — legközelebbi példa mutatja itt Kolozsvárt — a nem katolikus egyház szolgálival nem áll egy sorba a boldogult királyné névére szentelt zászló megáldására sem, állítólagos hitelvi okoknál fogva, a katolikus egyház főpapja; és mi elég gyengék vagyunk eltérni, hogy a győzelem mégis az övé legyen. Sikerül neki a többi egyházak lelkészei, sőt püspökei kizárásával, előre külön végezni a megáldó szentelést, részünkre csak a főherceg jelenlétében utólagosan maradván némi külsőség, melyet a kormány tagjai megbotránkozás és meglepetés nélkül néznek végig. Ez csak egy példa; de általában jogosult az aggodalom és feltétlenül jogosult azon megindult mozgalom, mely azt kívánja, hogy az 1848-ik évi XX. t.-c. 2-ik §-a értelmében *a vallásfelekezetek között a tökéletes jogegyenlőség és viszonyosság elvei az egész vonalon őszintén és igazságosan végrehajtsanak*. Szükséges ez, mert a nemzet története bőven tanítja, hogy a nemzet által hozott és királyok által megerősített törvények végre nem hajtásából, vagy részrehajló és félremagyarázó alkalmazásából mindig veszedelmes bonyodalmak keletkeztek. Pedig az ezelőtt 54 évvel hozott törvény tényleg még ma sincs végrehajtván, sőt az erejében és még mindig élvezett elsőbbségében és felsőbbségében bizva, sok esetben a hatalom szárnyai alá rejtözve, a magát államvallás színezetében öltöztetni akaró erősebb fél, tervszerűen gördít nehézségeket az 1848. évi XX. t.-c. teljes végrehajtására, illetve a tökéletes egyenlőség és viszonyosság létrejötté elé. Szomorú dolgok ezek is; ha egész sora a bizonyító példáknak nem állana előttünk, elhihető sem volna.

A gyászos múlt időkben, midőn a lelkiismereti szabadság, a hit érdekében folytatott küzdelmek harcaiban veszttek el őseink és hurcoltattak gályarabságra hitelveink hirdetői, akkor, azon szomorú napokban, ha végre mégis egyszer és máskor, itt-ott sikerült jogaink és vallásunk biztosítására törvényekkel is biztosított ígéreteket nyernünk, mindig úgy volt, hogy akadtak hazafiasan, szabadelvűen gondolkozó, azért azonban igazán hithű katolikusok, kik jogaink

védelmére szállottak sikra; kik átértették, átérték szükségét annak, hogy az alkotott törvények végrehajtsanak, részrehajlóan ne alkalmaztsanak és a keletkező bonyodalmak elkerültessenek.

Ma is, midőn megnehezült az idők járása felettünk, azt remélem, hogy akadni fognak hazafiasan gondolkozó, igaz hithű katolikusok, kik hazafias, szabadelvű szellemtől áthatva, maguk lesznek azok, kik a törvényben biztosított egyenlőség és viszonyosság érdekében intő szavukat felemlik.

Mégis, ez alkalommal ezen elnöki székben szólva, nem tagadom, némi tartózkodás vesz erőt rajtam; érzem helyzetem nehéz voltát, átértem kötelességemet, mely szólni késztet, mint ezen egyházkerület vezető főgondnokát, mint a magyarországi ev. ref. egyház conventje világi elnökét; de politikai múltam, vezető politikai állásomtól való visszalépésem által alakult viszonyok, felette nehezzé teszik helyzetem. Tudom, érzem, hogy az országos politikát az egyházi életbe bevinni nem szabad; magam hirdetem, hogy felekezetek szerint elkülönítve, politikai pártokat alkotni hazafiatlanság, de másfelől nem tartom megengedhetőnek — mint a vádat már ismételtelen felhangzani hallottam és nem mindig indokolatlanul — hogy egyházi vezérférfiaink, politikai tekintetből, felekezeti érdekeinket háttérbe szorítani engedjék. Avagy nyugodtan elnézhető az, hogy az „erdélyi püspöki“ cím kérdése, erélyes és törvényeken nyugovó felszólásunk dacára, ibis-redibis módon lett megoldva, mely megoldás tatán rosszabb, mindenesetre pedig sérelmesebb, mint maga az alaprendelet, mely kérdésre vonatkozólag különben, a képviselőházi tárgyalás alkalmával tett ígéretnek megfelelően most, az utolsó napokban, a miniszter válaszolván, tetszetősnek látszó kijelentésekkel akarja, mindenesetre azonban eredmény nélkül, az elkövetett sérelmet enyhíteni.

Az új-tordai református clerus-alap, mely mint neve is mutatja, másra mint református célra fordítható nem lenne és melyet még 1630-ban Bethlen István, erdélyi fejedelem adományozott, mely adományt I-ső Rákóczy György megerősített és melyet Apafi fejedelem még kibővített, ma rendeltetésétől elvonatik. Szinte hihetetlen, de tény, hogy ezen alap jövedelmei ma a római katolikus lelkésznek adatnak ki, míg szemben ezen és ehhez hasonló sok más esettel azonban a patronátus címe alatti önkénykedések a protestáns hiveknek szerfeletti megterhelését vonják maguk után; a dologi terheknek önkényes magyarázata, az azok alapjáni kiméletlen végrehajtások állanak egyfelől és másfelől

a patronusi jogoknak egyszerű elkobzása, a nem katolikus lakosoknak és községi képviselőknek a pátrónusi joggal járó cselekvényektől való törvényellenes eltiltása. Tudjuk, hogy politikai községeknek adományoztatott a kegyúri jog; ezt a jogot természet szerint csak azok a szervek gyakorolhatják, melyeket a községi törvény felállít, tehát a képviselő testület, vagy a tanács és pedig csak azon öszszetételben, melyet a törvény kötelezőleg előír, ezen jog gyakorlatától vallása miatt senki ki nem zárható, mégis a törvényvel ellenkezőleg, országszerte az az eljárás követtek, hogy a képviselő testületnek protestáns, vagy általában nem katolikus tagjai, felsőbb rendelet alapján, jogaik gyakorlatától eltiltatnak; így van ez például: Eperjesen, Besztercebányán, Csabán, Breznóbányán, Debrecenben, Körmöcbányán, Gölnicbányán. Hol itt a törvényben biztosított egyenlőség és viszonyosság?

Avagy, hogy csak a sülysápi példát hozzam fel a sok, különböző természetű sérelmes eset közül — elmondom, hogy ezen vegyes vallású községekben — az ugynevezett canonica visitatiók adatai alapján — hol hajdan a község tartotta a katolikus papot, tanítót, kántort és harangozót, ott ma is községi szerződés címén behajtják a protestáns hiveken azokat a járulékokat, melyekről már az 1790—1-iki 26. t.-c. 6. §-sa, de újabb törvények is azt mondják, hogy azokat protestáns hivek fizetni nem tartoznak. Lehet-e ez? Megfelel-e ez a tökéletes egyenlőségnek és viszonyosságnak, miután széles e hazában *protestáns* egyházi célokra katolikusok nem adóznak?!

Nem türhetők sem anyagi, sem politikai, sem társadalmi kiváltságok ott, hol jogegyenlőség és egyenlő teherviselés van, ezért a törvényben biztosított tökéletes egyenlőség és viszonyosság azt követeli, hogy a milyen előnyben részesíti az állam a katolikus egyházat, ugyan olyanban részesítse a többi törvényesen bevett felekezeteket is; a milyen terheket viselnek a nem katolikusok, olyanok rovassanak a katolikusokra is, a milyen társadalmi kitüntetésekben részesülnek a kath. püspökök, ugyanolyanokban részesüljenek a nem katolikusok is.

Lehetne végtelen hosszúra nyújtva folytatnom a példákat, melyek mind azt igazolnák, hogy mennyire nincs végrehajtva a törvényben biztosított tökéletes egyenlőség és viszonyosság.

Indokolásul szolgálna ez mind arra, hogy: hajtassék végre öszszintén és igazságosan az 1848-ik XX. t.-c. 2-ik §-a, és mentessék fel a nem katolikus polgárság — mely az autonómiával járó költségekkel úgy is tulságosan meg van terhelve — minden jogtalan adóztatás alól; jogtalan pe-

dig minden adóztatás, mely régi elavult kiváltságokon és előjogokon alapszik és így ellenkezik az ország újabb jogrendjével és törvényeivel. De tekintve a mai különös egyházpolitikai állapotokat, különösen azt, hogy ma egyetlen valóságfelekezet sincs megelégedve állapotával; hogy a katolikus egyház autonómiát, szabad vagyonekezelést, sőt esetleg püspök-jelölési jogot is kíván, hogy a zsidók új egyházi alkotmányt óhajtanak, a keleti szerbek egyházi szervezetük megalkotását kívánják és a protestánsok pedig az 1848. XX. t.-c. 3-ik §-nak is végrehajtását sürgetik, tekintve azt is, hogy a kormány a mai helyzetben egyiknek sem képes eleget tenni, én úgy vélem, az látszik leghelyesebbnek, ha aprólékos tartozás helyett a már Deák Ferencz által követelt *állam és egyház közötti viszony rendezése* vétessek foganatba, természetes, mint azt Deák is kívánta, kellő előkészítés alapján.

Engedje meg nekem a föltiszteletű egyházkerületi közgyűlés, hogyha mindjárt már is hosszúra kezd nyulni ezen elnöki megnyitóm, mégis Deák Ferencznek 1873. június 28-án a képviselőházban elmondott beszédjével, részben abból idézve is, foglalkozzam. Deák helyeselte az akkori vallás- és közoktatási miniszternek azt a javaslatát, hogy bizottság küldessék ki, mely az állam és egyház közötti viszonyoknak a lehetőségig való szabályozása kérdésével foglalkozzék. Nehéz kérdés ez, mondja, „az állam és egyház közötti viszonyok egész Európában a legnehezebb kérdések közé tartoznak,“ példa erre mint mondja Poroszország is. Az állam és egyház közötti viszonyra nézve ő két rendszert ismert, az amerikai és az európai. Az amerikai azon elvből indult ki, hogy az állam a cultus dolgába minél kevesebbet avatkozzék; csekély eltéréssel a cultusokat az állammal szemben úgy tekintti e rendszer, mint assotiationokat és valamint minden assotiationra nézve, ha azok tanai vagy eljárása a statusra veszélyesek lehetnének: az ellen felszólal, úgy jár el a cultusokra nézve és egyebekben szabad kezet engedve.

Az európai rendszer ettől tetemesen eltér, folytatja Deák és kifejtve a keresztyénség felvétele és az állami alakulással kapcsolatos történelmi multon alapuló helyzetet, eléadja, hogy a keresztyénség érdekei öszszeszővődtek a status minden intézményével és annak gyökerei mondhatni minden állami intézménnyel öszszenttek. „Igy lettek az államvallások és azok intézményei hatalmasokká,“ folytatja Deák. Majdnem minden államban volt egy vallás, melyet a többiek felett a fejedelmek kegyeltek, ápoltak, kitüntettek és védelmeztek. Így alakultak az államvallások. Magyarországon is, folytatja Deák, szá-

zadokon át folyt a belháboru a kath. uralkodó vallás érdekében, míg végre 1848-ban a kath. vallás megszűnt államvallás lenni, törvényileg egyenlővé tétetett a más felekezetekkel. de hatalma és az ebből eredő és az állam újabb intézményeivel is öszszeszótt érdekei, tényleg még ma is uralkodóvá teszik. Deák az amerikai és a Magyarországon is érvényben volt és dacára az 1848-iki törvényeknek, még most is hatályban levő európai rendszer közül előnyt ad az amerikai rendszernek, azonban számít történelmi multunkkal, de mégis a célt, „az egyenlőséget és viszonyosságot“ feltétlen szem előtt tartandónak mondja. Ezekre tekintettel — de egyebekre is, melyekkel, hogy hosszu ne legyen és a közvetlen ide ez alkalommal nem tartozókkal ne foglalkozzam, egyebeket mellözve — járul hozzá a javaslatba hozott bizottság kiküldéséhez, mindenek felett, hogy a változott viszonyokhoz képest tisztába hozassék az állam és egyház közötti viszony. Szóba hozza az egyházi javak elvétele kérdését, nézete azonban nem az elvétel, hanem csak a számba vétel. Meg kell különböztetni, mondja, mik az egyház valóságos tulajdonai, melyek a maga culturalis céljaira rendelvek, azok sértetlen hagyandók; „rendezni és arányosítani kell a kérdést.“ Kiterjed a kath. autonomia kérdésére is, melyet igen helyesen is megalkotandónak tart. Elmondja végre, hogy ezen kérdésben nagy óvatossággal kell eljárni, a leggondosabb óvatosságnak kell az erélylyel és józan észszel párosulnia, mert a kérdés könnyen elmérgesíthető. Felesleges lesz aztán keresni: ki kezdte? Ha elkibázzuk a lépéseket, nehezen lehet a hibát helyrehozni. Ugymond: a „világtörténelem sokszor bizonyítja, hogy kicsiny okokból nagy szakadások lettek.“ Miért? Mert hozzájárul a magán érdek, az indulat, a szenvedély. Egyik a másikat tüzelte és az olyan ember, ki vallási dolgokkal nem is törődött, a legdühösebb vallási háborunak harcosa lett. „Kerülni kell a vallási háborukat, mert e téren nem csak a fegyveres háboru, hanem a tollal és szóval folytatott háboruk is veszélyesek.“

Főtiszteletü egyházkerületi közgyűlés! Bocsánatot és elnézést kérek, hogy Deák Ferencz beszédével hosszabban foglalkoztam, de tennem kellett, hogy reá mutassak, miszerint már harminc évvel ezelőtt bölcs szavak hangzottak el, erélyesen és okosan hangoztatván ezen nagy kérdések rendezésének feltétlen szükséges voltát. De ma is ott vagyunk, a hol harminc év előtt; az egyenlőség és viszonyosság rendezve nincs, a törvényben biztosított jogok csak részben vannak végrehajtva; a Deák által gyászosnak jelzett felekezetek közötti ellentét, hogy ne mond-

jam vallásháboru, már vivja toll- és szóharcát.

Rendezni kell tehát mind e kérdéseket; hiszem is, tudom is, hogy illetékes tényezők most már eljöttek látták az utolsó órát; a rendezés remélem el sem marad, de arra szükséges, hogy mi, kik ma magunkat — és méltán — a mellözötteknek tartjuk, ne nézzük tétlenül a helyzetet, hanem jogaink, törvények által is biztosított igényeink kielégítésére felemeljük szavunk. Szükséges, hogy mig egyfelől még eme kérdésekben sem visszük be az országos nagy pártpolitikát egyházi életünkbe, addig mindnyájan, de vezérférőink is, belássák, hogy országos, vagy pártpolitikai tekinteteből felekezeti érdekeinket áldozatul hozni, vagy második helyre helyezni nem szabad.

Ebből a szempontból kell állást foglalnunk az 1848-ik t. c. 3-ik §. végrehajtása kérdésében is. Ezen 54 év előtt alkotott törvény 3-ik §. sem nyert még teljes végrehajtást; az állam által a felekezetek részére, különböző címek alatt és ujlag alkotott törvények alapján nyújtott segélyek nem tekinthetők az 1848-ik évi XX. t. c. 3. §-a tökéletes végrehajtásának. Tekintettel a sok nehézségekre, sőt állami általános közérdekekre is, ugy hiszem, itt a fokozatosság elvének alkalmazása el volna fogadható, de a tökéletes jogegyenlőség és viszonyosság szemelött tartásával. Tisztában kell lennünk azzal, hogy a törvény szigorú és betűszerinti végrehajtásának követelésével nem szabad azon gyanut meggyökerezni engednünk, hogy a nagy katolikus egyházi vagyonnak az állam általi elvételére gondolunk; törvényen alapuló igényeink kielégítésének követelése mellett éppen első sorban a többségben levő katolikus tényezőket és államférfiakat kell megnyugtanni az iránt, hogy nem a vallásfelekezetek közötti béke megbontására törekszünk, nem is a kath. egyházi és iskolai célokra szánt alapítványokat eredeti rendeltetésüktől elvonatni kívánjuk, de éppen hazafias, szabadelvű és igazságos kath. tényezők közreműködésével, ugy mint régi országgyűléseinken történt, az érvényben levő törvényeknek akarunk, az ők törvényt tisztelő segítségükkel, Deák Ferencz szellemében, érvényt szerezni, minek következtében elérnők azt, hogy a tökéletes egyenlőségnek és viszonyosságnak megfelelő méltányos és törvényszerű elbánásban részesüljünk, hogy az állam az 1848. XX. t. c.-en lefektetett elvek alapján jóvá tegye a lezajlott szomorú multnak hibáit és tényleg léptesse életbe a jogegyenlőség és viszonyosság nagy és sérthetetlen elveit.

Ha a mult századokban jónak mutatkozott

kath. egyházi és iskolai célokra országos vagyontól alapítványokat tenni, a 20-ik századnak el kell ismerni az újabb kor jogos követelményét, mely a haza más vallásu polgárai részére is arányos mértékben kész egyenlő jogot és igazságot szolgáltatni.

Az ujkor nem ismerhet büntetendő eretnekeket, sem vallásos meggyőződésök miatt lefokozott alsóbb rendű teherviselőket, hanem csak egyenjogú honpolgárokat. Sajnosan tapasztaljuk, dacára az 1895. évi a vallás szabad gyakorlatairól szóló XLIII-ik t.-c.-nek, hogy a kath. vallásra áttért egyének előnyben részesítettnek, *állásokba helyeztetnek el, míg a protestáns vallásra áttért egyének*, kivált ha azok papok vagy tanítók voltak, nyíltan mellőzöttek. Neveket említeni ez alkalommal nem akarok, de tények ezek, melyekkel szemben szinte kedélyesnek látszik, hogy egy nem is magyar születésű kitért szerzetes Kassán nyert alkalmazást, állami intézetnél, mint ev. ref. hitoktató.

A jogegyenlőség és viszonyosság elvének, de az 1848. XX. t.-c. 3. §-nak megsértése nyilvánul abban is, hogy a vallás-oktatás terén mindenütt kedvezve van a katolikusoknak. Törvény ellenére *állami kath. vallás tanárok* alkalmazva és javadalmuk állami költségvetésből fedezve, míg a nem katolikusok sok kérés és közbenjárás után nyerik meg csak, hogy vallásoktatóik némi csekély jutalomban részesüljenek. Apró elhullatott morzsák ezek; ez nem a törvénnyel biztosított tökéletes jogegyenlőség és viszonyosság.

Ezen szomorú helyzettel szemben helyes, ha törvényes jogainkra hivatkozva, ha bizva abban, hogy törvénnyel biztosított jogaink kivívására nem állandunk egyedül, de velünk lesz az ország szabadelvű, hazafiasan gondolkozó katolikusossága is, fel kell állítanunk jogos és méltányos kívánatainkat. Kívánunk kell az állam és egyházak közötti viszonyoknak rendezését és a fennálló jogviszonyokhoz való alkalmazását.

Kívánunk kell, az 1848. XX. t.-c. 2-ik §. értelmében, a törvényesen bevett vallásfelekezettek között a tökéletes jogegyenlőség és viszonyosság nagy és sérthetetlen elveinek őszinte és igazságos megvalósítását.

Kívánunk kell, hogy midőn saját autonómiánkhoz hiven ragaszkodunk, a tökéletes egyenlőség és viszonyosság nagy elvére tekintettel, az önkormányzati jog minden törvényesen bevett vallásfelekezeteknek megadassék, természetesen az állam magasabb érdekeinek értelme nélkül, és úgy, hogy állami dotatio és teljes autonomia között látszólag mutatkozó incompatibilitás kikerülhetése érdekében, mindennek előtt az egyhá-

zak vagyoni kérdése az egyenlőség és viszonyosság elvei szerint rendeztessék és megszüntetessék azon sem a méltányossággal, sem az osztó igazsággal meg nem egyeztethető állapot, hogy egy ugyanazon hazának polgárai, a kik egyenlően viselik az állam terheit, a javak osztásánál megkülönböztettessenek, némelyek gazdagon teljes állami ellátásban részesítettessenek, mások pedig kegyelem kenyérre szorítottassanak, nyílt sérelmére az 1848-ik XX. t.-c. 3-ik §-nak.

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés!

„Megnehezült az idők járása felettünk.“ Aggódva nézünk körül! és kérjük, vajjon remélni lehet-e, hogy törvényben biztosított jogaink kivívása érdekében felemelt szavunk nem hangzik-e el hiában? De bármiként legyen, úgy, miként az idők alakultak, úgy miként a nem is hazai földön megindult áramlat nem kényszerít, részen kell lennünk, ügyelnünk és követelnünk. A törvényben biztosított jog nem veszhet el, e jogért azonban küzdeni kell, meg kell értenünk és meg kell értetnünk mindenkivel, hogy „ha győz a hazátlan klerikalizmus, oda a protestantizmus, ha pedig elvész a protestantizmus, ki biztosít arról, hogy nem vész el a magyarság is.“

Teendők első sorban az 1848-ik évi XX-ik t.-c. 2-ik és 3-ik §§. érdekében szállani sikra; azonban ha azt akarjuk, hogy törekvésünk eredményes legyen, magunk között kell tisztába jönnünk a felett, hogy mit és miként akarunk. Ezért láttam szükségesnek már szeptember hó végén, az ágostai evangélikusokkal minket közösen érdeklő ügyek tárgyalására kiküldött együttes bizottság ülésén, javaslatba hozni az együttes eljárást. Remélem, hogy a még e hóban összeülő egyetemes konvent is elfogadván az együttes eljárás helyességét, már legközelebről megkezdhetjük tanácskozásainkat és magunk között megállapodásra jöven, jogosan és eredményesen követelhetjük a kormánytól, hogy végre az 1848-ik évi XX-ik t.-c. határozott rendeletének eleget téve, a törvényesen bevett összes hitfelekezetek meghallgatásával, az országgyűlés elé kimerítő javaslatot terjeszzen.

Bocsásson meg nekem a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés, hogy türelmét ily hosszú időre vettem igénybe. De szükségesnek láttam szólani, szólanom kellett, habár nem kétkeltem, támadásoknak leszek kitéve és félre- és elmagyarázásoktól sem leszek megkímélve, de aggódva látom a viszonyokat alakulni és sajnálva észlelem, hogy saját körünkben sem hiányzik éppen a vezetők irányábani bizalmatlanság, pedig ily nagy és kényes kérdésben bizalom nélkül eljárni nehéz. Nem tagadom, hogy fordulhattak, sőt

talán fordultak is elő esetek, hol felekezeti érdekeink pártpolitikai tekinteteknek estek némileg áldozatul, nem tagadom, hogy mint már mondtam, viselt magasabb politikai állásom a határozott állásfoglalásban engem is feszélyez, mert mint szintén már mondtam, mindenekfelett óhajtom, hogy országos pártpolitikát egyházi életünkbe be ne vigyünk, hogy felekezeti pártok alakulását elő ne segítsük, de végre is szólnom kellett, mert itt az ideje, talán az utolsó órája az állásfoglalásnak. Állást foglalni, jogainkat érvényesíteni törekednünk kell, határozottan, cél- és öntudattal, de mint Deák Ferencz mondtotta: „az erélylyel és józanésszel párosulnia kell a leggondosabb óvatosságnak.“ A törvényvel biztosított jog velünk, velünk az igazság, velünk az Isten! Ki ellenünk?

Végre főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés, szabadjon néhány szót közvetlen magunkról, a mi ev. ref. egyetemes egyházunkról is szólnom. Egyházi életünk hathatósabb fejlesztése érdekében is remélnünk lehet, hogy már a jövő évben egyházi zsinatunk összejöhön; alkotmányunk revíziója fogja ennek főtárgyát képezni, remélni akarjuk, hogy az újabb alkotások hathatós eszközei és előmozdítói lesznek azon vallásos belső lelki életnek, mely feltétlen kell, hogy erősbödjön, ha százados multunkra hosszú, századokra terjedő jövőt akarunk következeni látni. Hiszem, hogy törvényeink revíziója hathatós előmozdítója lesz azon igaz, hű, szívós ragaszkodásunknak hitünkhez, mely fentartott a multban, mely eredményezte, hogy barmily erős viharok között megálltunk, mely összetartotta a híveket, buzdította, lelkesítette lelkészeinket. Szükségünk van erre, mert midőn a megnehezült idők járása, az anyagi gondok terhei kettősen veszélyeztetnek: a szívós, erős calvinista kitartás, a lelkészek buzgó cura pastoralisa kell, hogy őrt álljon, ha elbukni nem akarunk. De elbukni nem fogunk!

A mai napra egybehívott egyházkerületi közgyűlésünk tárgysorozatával is igen fontos, életbevágó, erdélyi ev. ref. egyházkerületünk beléletét behatóan érdeklő kérdések kerülnek eldöntés alá. Méltóztassanak meggyőződve lenni, hogy az igazgató-tanácsot azok előkészítésénél más, mint a jól megfontolt és mérlegelt közérdek nem vezette. Szeme előtt tartotta a folyton haladó idő újabb és újabb követeléseit, az egyházi közkormányzat naponta fokozódó bonyolultabb és nehezebben kielégíthető igényeit. A főtiszteletű egyházkerület bölcsességétől függ, hogy félretéve kisebb helyi, vagy személyi tekinteteket és érdekeket, de félretéve, ily nehéz időkben mindig csak gyengítő hatással bíró belső torzsalkodásokat is, oly megoldásokat hozzon

létre, melyek egyházkerületünk, egyetemes egyházunk, calvini hitünk érdekeinek legjobban megfelelnek.

A mai napra egybehívott közgyűlését az erdélyi ev. ref. egyházkerületnek, ezennel megnyitottnak jelentem ki.

Gondolatok egyházi törvényeink felett a közelgő zsinat alkalmából.

Konvent, zsinat.

(Folytatás.)

Legközelebbi zsinatunk hivatva volna redkivüli fontossága, egyházunk egész életére, jövőjére kiható alkotások elvégzésére. Ugyanazért annak összehívását a jövő évről még el kellene halasztani. Hiszen még a hivatalos tervezet nem ismerjük; pedig annak először minden fokozatos alkotmányos hatóságok tárgyalásain át kellene menni és úgy kerülni a zsinat elé.

E. T. 86. §. d) pontja a zsinat hatáskörébe utalja „az istentisztelet alakjának és rendjének lényeges vonásokban megállapítását.“ Ezen zsinatunknak már okvetlen tennie kellene valamit *istentiszteletünk* változatossága, vonzóbb szépsége érdekében. Meg kellene változtatni az *urvacso-ra-osztások* idejét; a böjtit és újborit, illetőleg adventit eltörölve a kettő helyett vagy szept. végén, a föld összes esztendei áldásáért háladásul, vagy okt. 31. egy urvacso-ra-osztást állapítani meg; Husvét helyett természetesebb volna Nagypénteken; urvacso-ra-osztás napján elég lenne csak az agenda, mert különösen azt a terhet, a mivel jár erdélyben az urvacso-ra-osztás, a hol minden embernek kenyerénél és bornál egy-egy bibliai igét mondunk, öreg ember nagy egyházban nem bírja el. Én p. o. boldog vagyok, ha a templomban szolgálhatok, de urvacso-ra-osztás idején, a mikor d. e. 10 órától d. u. 2 óra feléig csaknem pihenés nélkül beszélek, míg 7—800 embert kétszer körül járok, szédülök, ki vagyok merülve, pedig elég erős szervezettel vagyok megáldva. Könnyű belátni, hogy idős, vagy kevésbé aggódó lelkiösmeretű ember törvény ellenére is könnyíteni fog magán, mert ezt ki nem bírja.

Erélyesen követelni kell zsinatunknak a *vasárnap* megszentelésének országos törvény által biztosítását. Mi nem félhetünk a hypokriták ordítózásától, mely hazafiatlanságot kiált reánk, ha párhuzamba téve Szent István király napját a vasárnapkal, megütközve kérdezzük törvényhozásainktól, miért kell inkább tisztelnünk embert, hogysen az Istent; miért embernek ünnepet szentelnünk, ha Istennek nem tartozunk!? Mi nem veszszük észre, hogy ebben is a római vallás uralkodó volta jelentkezik; a szenteket Istennél inkább imádó római egyháznak kellett kodvében járni azzal, hogy nemzeti ünnep hazug jelszava alatt kalvinista embernek Szent István napján a munka megtiltassék.

Kinos kétségek közt hánykodik elménk az *egyházfegyelem* kérdésében. Lehetetlen be nem látnunk, hogy erre okvetlen szükség volna. Mert hiszen a legbuzgóbb lelkipásztori gond mellett is tenyészik a bűn. És nyilvános, botránys bünt fenyítéssel nem sujthatni; az egyházat egész életében megvető, semmibe vevő embertől viszont annak áldását adandó alkalommal meg nem ronthatni, ez nyilván az egyház tekintélyének

kisebbitésével jár . . . De hát itt is, mint sok helyen „a különböző tekintetek!” Annyi igaz, hogy ha azt az egyházfegyelmet nem lehet mindenki ellen személyválogatás nélkül gyakorolni: akkor erkölcselenség volna róla törvényt hozni. De úgy vélem, hogy a törvényhozás előszeretettel az egyházközségek jogát, hogy saját kebelökben erre nézve szabályt alkothassanak.

Nagy gondot és tovább is rendezés nélkül hagyatva sok zavart fog okozni egyházunkban a mindinkább szaporodó *állami tanítókántorok* jogilag körül nem irt helyzete. Ezek, mint egyházi emberek mulasztások, vétségek esetén törvényes eljárás útján nem üldözhetők, mert nincs rá §. Ezt tudják is. Ugyanazért szolgálatukban minden aggodalom nélkül mulasztanak. Zsinatunknak az államkormányval egyetértőleg ezek számára szolgálati szabályzatot kell kidolgoztatnia. De egyházunkra egyedül üdvös megoldás lenne mindenkor, felekezeti iskola nélküli egyházban önálló kántorságot állíttatni, a mi természetesen csak nagy méretű állami segélyeztetés mellett lehetne.

Ezzel kapcsolatosan lehetne megoldani az *állami iskolákban a vallásitanítás* kérdését, a mely munkát a kántorokra bízván a lelkész ellenőrzése mellett, az államkormánytól a lelkészeknek adott tiszteletdíj bevonatnék a kántorok javadalmazásába; tehát azon állás pénzügyi oldalának kérdése ezzel könnyítenék? Nagyon természetesen azon tiszteletdíjak az egyházi főhatóságokhoz lennének az állampénztárból utalandók.

Nem térhet ki törvényhozásunk a *nagy egyházak rendezésének* kérdése elől. Én csupán a *lelképásztori gondozás lehetővé tétele meg a hatás, a működési kör megállapítása és a felelősség meghatározása* érdekében látom a legszembevetőbb szükségnek a parokhiális körökre osztást ugyanannyi presbyteriummal tisztán lelki munka végzésére, a nagy egyházak ősi törzsvagyonának eldarabolása, felosztása nélkül. Hiszen a mint most állanak a lelképásztorok a nagy egyházakban, ha akarna sem tudna lelképásztori munkát végezni. A fő pedig az, hogy e helyeken az a fejtelenség van, a melyben senkinek nem lévén kijelölve munkaköre, megállapítva felelőssége, tulajdonképpen senki sem tartozik senkinek semmivel.

Kémeren, 1902.

Nagy István.

KÖZÉLETÜNK.

A debreceni retormátus collégium viszonya, városhoz, egyházhoz, és kerülethez néhány alkalmi pont szerint megvilágítva.

E néhány pontot az Igazgató Tanács buzgó jegyzőjének hozzá intézett kérdéseire, azok sorrendje szerint, tettem fel s mint közérdekűt a nyilvánosság elé bocsátok.

1. „Az 1792. dec. 16. tartott kerületi ülés első pontja a fundationalis leveleknek egy 1730-ból való *elenchusát* irattárba utalta. Az 1823. ápr. kerületi ülés 59-ik jk. száma szerint szintén készült ilyen *elenchus*. Ezeket kérem.”

Válaszom ez. Az első *elenchus* a Collegium irattárában nincs. Nem is tudom elképzelni, hogy ilyen lett volna. Magának a Collegiumnak számadásai csak 1742. óta vannak meg maig, azok megtekinthetők bár-

melyik évről. Alapítványok alig voltak az erdélyi ref. fejedelmekéin kívül, csak 10 kisebb jelentőségű alapítvány volt még. Hanem 1752. óta, a mikor a kormány eltiltotta Debrecen városát attól, hogy a Collegium tanárait és köztanítóit házi pénztárból fizesse, a mint ősidőktől történt e szomorú évtől fogva kezdődik az alapítványok megható szép sorozata; ekkor állt be szüksége annak, hogy a fejedelmi alapítványokat 1700. óta elvesztett, mint a városi évi segedelemtől megfosztott és koldus-botra jutásra szorított Collegium a közadakozás forrásaihoz forduljon. Fordult is első sorban angol, hollandi és svájci hitrokonaihoz, honnan jött is segedelem. Ekkor buzdultak fel a belföldi nemes szívek is s tulajdonkép itt veszi kezdetét a nagyobb és kisebb alapítványok életre kelése s a collegiumnak az egész országbeli hívekhez felebbézése. Mikor a veszély nagy lön; akkor tömörültek a féltett kincs köré országszerte a hívek. Van egy számadás fele külön a Collegium pénztáráiról 1793—1798-ig, az úgy nevezett Szilágyi Gábor *calculusa*. Az megtekinthető. Van egy másik ily című: „Rövid előadás a különféle Cassákról és fundatiokról.” Kelet nélkül, de a csomózást tekintve 1823-ik évek felel meg s kérdő jellel van rávezetve 1822”. Ez lehet tán az 1823-iki *elenchus*. E két ivnyi kimutatás megvan, az öt egyesült pénztár akkori állapotját kimutató. Az öt egyesült Cassa pénzereje tett akkor 130,490 frt. 34 krt-rhénés értékben, a tőke cassáé 97,381 frt. 31 kr. volt. Az alapítványok cassája külön-külön felsorolva, az építője is.

Az 1730-iki *elenchus* alkalmasint toll hiba 1780. helyett, akkor már készültek a collégium összes jövedelméről és birtokáról az előmunkálatok és 1784. hivatalosan aláíratlak, berekesztettek.

2. „Kérem az Alapítványi Törzskönyv (most van készülés alatt) azon adatának *eredeti okmányát*, hogy III. Károly király rendeletére különített el az egyház és város (a debreceni ref. egyház lakás adománya alatt). E kérdésre válaszolhatom.

Semmi *eredeti okmány* kezünkben nincs, vagy a városi levéltárban — oda jöttek a rendeletek, — vagy az egyházében lehetnek, tehát ott keresendők. Az elkülönülés fokként és huzódva történhetett meg, helytartó tanácsi (ez volt akkor *cultus ministerium* fele is) rendeletek útján. E veszedelmes rendeletek ellen, melyek halálra sulytották néha egyházainkat, iskoláinkat, indult meg Debrecen város, az egyház, a tanárkar, a kerületek részéről országos deputatiók és folyamodások útján és nyomán a kitartó és felemelő küzdelem szakadatlan láncolata. E rendeleteket apránként léptették életbe főleg a Károly fele királyi (1731.) *Resolutio* folytán. E híres rendelet József császár türelmi rendeletéig érvénybe maradt és a királyi önkény sulya alá sorvasztotta a reformatiót. Iskoláinknak, egyházainknak támasziktól, a városoktól elválasztását, elszakítását az 1731-ik évhez kellett kötni, ugyszinte a debreceni egyháznak a várostól tényleges elszakításának is kezdő fonalát, noha a róm. kath. egyház felállítására (1718.) óta az elkülönülés szükségszerűvé vált s a nyomok innen indulnak ki. Az egyház és így a collegium igazgatóságának a városi tanácstól tényleges *elkülönítésének* *eredeti és szóló okmánya* a debreceni ref. egyház külön jegyzőkönyve, mely rendszeresen és folytonosan 1739. évben kezdődik s azóta folytatattik megszakítás nélkül. Tehát ez évet kell venni a valódi elkülönülés kezdetének. E jegyzőkönyvek az egyház levéltárában megvannak, azokról készítettem magamnak kivonatokat, főleg azon végzéseket jegyezve fel, melyek

a collegiumra vonatkoznak, forrásul a nagyjában már kész történetéhez collegiummunknak.

A főbb ügyek azonban még azután is a városi tanács befolyásával intéztettek, mert a város főbirája és a senatorok képezték a presbytériumot, a kik a városháza helyett az egyház épületében, consistorialis ház, tanácskoztak s külön jegyzőkönyvet vezettettek. Így pl. az egyházi jegyzőkönyv 1751. okt. 15. és 1752. ápril. 9. j.-könyve szerint mind az egyházkerületi deputatio mind az egyháztanács Varjas János zsidó nyelv tanárává választásában a döntést a városi tanácsra és közösségre bízta — a mi természetes volt is, — mert az fizette a tanárt. Az új tanár beigtatása ünnepejét az egyháztanács ápril. 24 re tűzte. Ezek alapján állítható, hogy 1739. óta különlegesebben az egyháztanács kezébe ment át a collegium igazgatási ügye. Az Alapítványi Törzskönyvben ez év áll.

3. Azon kérdésre, hogy 1765-ben az *egyházkerület* magának veszi a főiskola feletti felülvizsgálás jogát és mikor (1782. és 1792.) ment át a collegium az egyházkerület kezébe? . . . szinte megkísérlem a feleletet, a mennyire az itt levő adatok engedik; mert az egyházkerületi régi jegyzőkönyvek itt nincsenek, sőt 1792. előtt kivonatok ritkán fordulnak elő, ezután jönnek rakásra.

Megrendítő rendelet érkezék a városi magistratushoz 1763. a n.-várad r. kath. püspök, vármegyei végzéssel is támogatva, a collegiumot részletesen megfogja vizsgáltatni s így felügyeletet gyakorolni a felett. Az általa kinevezett küldöttség tagjai Rier Xavér várad kanonok elnöke alatt meg is érkeztek; egyik világi tagja Thurzó János biharmegyei alispán volt. A Helytartó Tanács előzetes rendelete is megérkezett, felhíva a városi tanácsot közreműködésre. A város, az egyház, a tanárkar rögtön tiltakoztak e hallatlan beavatkozás ellen; *maga a tanács és egyház szokta a vizsgálást gyakorolni*, nem engedi tehát a r. kath. püspöki visitatiót meg. A püspök megbízottai „re infecta“ tértek vissza. A tanács az udvari kancelláriához felfolyamodott, esatoltatott a tanárkar folyamodása is, ebben írta a tanárkar „collegium hocce sub inspectione superintendentis secundum Canones Ecclesiasticos esse constant.“ Tehát a felügyelet a Gelei kánonok értelmében — akkor még nem voltak meg a budai kánonok — a superintendensre illette, természetesen a fentartó testülettel a város és egyház embereivel együtt. (Tanári j.-könyv. 1763. szept. 16.)

E nehéz időkben, nyomás alatt és kényszerűségből — mint írja Szücs István Debrecen város történetében — lesz teljesebbé az egyháznak a várostól elkülönítése. Ez elkülönülés azonban csak a kezdet. A vizsgálás tárgya a tanrendet is érintvén, mielőtt erről a Helytartó Tanácshoz megtétetnék a jelentés, a s.-pataki tanárkarral is közölni kívánták a tanrendet, hogy a két tiszai kerület egyöntetűleg járja el, ez már a két kerület érintkezését tételezi fel s így az egyházkerület beleszólása emelését vonta maga után. Csakugyan a kerület kimondta 1765. hogy a felül vizsgálás az iskolára nézve őt is illeti. (Egyházkerületi gyűlés 1765. Jun. 5.) Ez volna tehát a kerületi fenhatóság kezdete, imé ezért tettem az 1765-ik évet terminusul.

Az első hivatalos jelentés (Relatio) a helytartó tanácshoz a collegium állapotáról 1765. jul. 5. kelt. (Lásd a Tanári j.-könyvet ez év szám alatt), a deákok száma akkor 368 volt. Ez első jelentést Debrecen város 2 senatora és jegyzője (esküdt Domokos Lajos) irták alá; a városi tanács útján ment fel. Csakugyan

fokozatosan nő a kerület fenhatósága. A tanárkar 1773. tolyamodik először az egyházkerülethez fizetés emelés végett, a kérvény a superintendens és főkuratorhoz adott be. A kerületi conferentia (1773. okt. 5.) halasztó végzést adott, míg a kerületi deputatio jelentését be nem adja. A tanárkarhoz vissza jött végzés háttára szomoruan jegyzé fel tanári kéz „Ingratus labor est quem praemia nulla sequuntur.“ („Tanügyi iratok“ címűjében.) A királyi biztos Debrecenben akkor működött a tanári természetbeli javadalmak megoldása kérdését tárgyalván. A kerület e döntést be akarta várni.

Az egyházkerületi deputatio 1773. januárban a felett tanácskozott: a debreceni főiskola *vagyon ügyei* miként kezeltesse célszerűen? javaslat tételre mind világi tagokat nevezett ki, hármat a maga kebeléből, mellé a debreceni egyház két kuratorát (egyike Domokos Lajos) a tanárkarral együtt. (Egyházkerületi levéltárban található fel e megbízatás.) A collegium számadásának megvizsgálásába belement a deputatio. A tanárkar 1774. máj. 6. nyújtja be erős érvekkel: miért nem adható át a collegium pénztára világi ember kezelése alá? a kerület világi pénztárnokot akart állítani oda; a collegium „alapítása óta“ a seniorok voltak a pénztárnokok s a tanárkarok kötelessége volt a felügyelés „bármely társaság javainak kezelését saját tagjaira szokta bízni“ (megvan két példányban e javaslat a „Tanügyi iratok“ közt.)

Az 1774. ápr. havi kerületi gyűlés állapította meg a választandó főgondnok teendőit s a 7-ik pontba beletette, hogy ő „a collegiumra és a többi iskolákra vigyázással legyen.“ Az új főgondnok* az erős kezű Rhédei Ferencz 1778. választatott a kerület által szótöbbséggel; előnöke alatt (1779. áprl.) tartott kerületi ülésen a főiskola *vagyonának* számba vételére és a kezelés megvizsgálására éppen az ő vezetése alatt működő küldöttség nevezteték ki. A Helytartó Tanács parancsát — melyben a városi tanács tagjai hivatalvesztéssel fenyegettetnek, ha a collegium számadását fel nem küldik — a városi tanács teszi át (1779.) az egyháztanácshoz, hogy a felülről követelt számadását a collegium alapítványairól adja be hozzá felterjesztés végett. Az egyháztanács végezte: a tanárok jelenték be a magistratusnak, hogy e dolog a superintendensre is illevén, előbb azzal közlik s az átiratot a főgondnokhoz tették át. (Egyház tanács j.-könyve 1779. jun. 10-én) A nagy munkát és sok időt igénylő teljes kimutatás csakugyan elkészült felső rendeletre és „Relatio de fundationibus Collegii Debrecinensis“ cím alatt nagy ívrű könyvben; aláíratott a főkurator és a debreceni egyház részéről a collegium helyi gondnoka, a tanárkar tagjai és főiskolai senior által s a kormányhoz felterjesztett (1784.) Ez az első és teljes számadás a collegium összes vagyonáról. (Megvan a Collegium levéltárában.)

Tehát a Collegium anyagi ügyei is fokként vétettek a kerület ellenőrzése alá, mire nagyon befolyt az a félelem, hogy a kormány az alapítványokat maga

* A bodrog-kereszturi konvent (1734.) rendelte el a főgondnokok választását. Mily szép viszony volt a debreceni egyház és a kerület közt, mutatja, hogy éppen e világi urak sürgetésére építette a debreceni egyház a *consistorialis házat* (egy emeletes volt) minden szükségessel, butor, fűtés, világítás stb. ellátta s 70 éven át itt tartattak a kerületi ülések is a kerületi egyházak megterhelhetése nélkül. Csak mikor az 1800. leégett collegium lassanként felépült, jött a kerületi gyűlés a collegiumba. A nagy védműveletek és alkotások 1800. utánig a debreceni consistorialis házban jöttek létre, az volt „otthona“ a kerületnek s a nagy kuratorok gyűhelye.

kezébe akarná venni : hogy ne csak város, egyház, hanem szélesebb testület örökjék a felett ; végre befolyt a változásra a központosító szellemű új főnondnok.

A mi a *tanügyet* illeti, lássuk ennek is változásait. A ki valamely főiskolának törvényt szab és tanrendjét adja, az annak a főiskolának főhatósága. A korábbi (1657.) iskolai törvények javítandók lévén, a nagy gonddal és meglátással készült újabb iskolai törvény 1704. aug. 12. hivatalosan megerősített és kiadott „kezdeté” „Nos Stephanus Dobozi iudex primarius” utánna jönnek a senatorok és „tota communitas liberae regiaeque civitatis Debrecen ; damus pro memoria, tenore praesentium, significantes quibus expedit universis, quod” . . . valóságos diploma. Elmondja ez a diploma, hogy a superintendenssel, a ki akkor theologiai tanár is volt és éppen igazgató tanár ; továbbá a debreceni lelkészekkel és a tanárral együtt előbb megállapodtak, „unanimi consensu.” Ez az első nyomtatásban kiadott törvénye a collegiumnak. E szerint a főhatóság a nemes város, a valódi fentartó testület. 1740. jan. 6. a tanárok közbejöttével — Maróthi György tanár ujtásairól van szó — a tantárgyakat a városi tanács szabta meg. Egy év múlva az új tankönyvek behozatala felett intézkedik a tanárok véleménye meghallgatása után. A legatiokat és supplikatiokat beszüntető helytartósági rendeletek ellen felir (1759.) (Lásd a tanügyi iratok közt.) E nyomasztó időben a tanárok az e-kerülettől kérték javaslatukban, hogy legalább ezen kerületben a segély gyűjtésre nézve célszerű intézkedés tétessék, mert „a főiskola gondja az egész magyar ref. egyházra tartozik.” Előbb is volt ily intézkedés, 1681. margitai zsinaton publikáltatni rendeltetik, 1693-ikán szinte, a főiskola segedelem gyűjtés céljából.

A helytartó tanács 1766. marc. 11. rendeletével avatkozik be a collegium tan és bel ügyében, a királyné nevében követeli az informatio adást a tanrendről (ordo studiorum) stb. Az egyháztanács maga készített projectumot, ennek fogalmazását akkori városi jegyző jegye fel. (Egyházi j.-könyv 1766. ápril. 6.) A királynéhez elküldetett a folyamodvány.

Hogy a collegium feletti hatóság mennyire az egyház (ennek közvetítésével a város) kezében volt, igen nevezetes az 1767-iki aug. 15. egyháztanácsi intézkedés, itt határozatot : főbíró Pándi János, mint a szent egyház egyik gondnoka indítványozta : a consistorium (ez volt az egyháztanács neve) inspectori kötelessége szerint a collegium mind alsóbb, mind felsőbb studiumaira igazgatósági és gazdasági ügyeire vizsgáló deputatiót küldjön ; négy világi tagját, köztök Szeremlei Sámuel collegiumi gondnokot (ő is az egyház egyik gondnokának van megnevezve), Domokos Lajost stb. ki is küldte ; és az akkori öt predikátor közt a legidősebbet, Debreceni Jánost (a ki akkor esperes is volt), utasítván, hogy e küldöttség mindent nézzen meg, hallgassa meg a tanárkart, s a kiket még szükségesnek ítél, azokat is, s mindenről tegyen Jelentést (relatio) a maga észrevételeivel. (Egyházi j.-könyv.)

Az egyházkerület 1774. (okt. 6.) a collegium törvényeit másolatban közölni rendeli a főgondnokkal, s így főfelügyeleti jogát megragadja. Már felülről mozgott a zugó szél ; csakugyan az országos tanulmányi rend (Ratio educationis) 1777-ben Debrecenben is kihirdettetett, mely ellen az összes hazai protestantismus közjogi ellenzéki állást foglalt saját önkormányzatát védvén. De másfelől a reformok előtt nem zárkozott el. Az egyháztanács szükségesnek ítélte az iskola megvizsgálását, a hibák javítását ; 3 világi tagját, Domokos La-

jos főbíróval élén, a collégiumba küldötte a tanárokkal értekezni. (Egyházi j. k. 1777. Jun. 29.) Az összes tanügy, órarend is Jul. 10-én felülvizsgálat alá vétetvén, a javaslat elkészítése megrendeltetett. Az egyháztanács 1778. (Jun. 28.) adta ki az utasítást, miként járjanak el „mindenféle disciplinák cursusában” (az egyházi levéltárban megvan.)

Felette nagy veszteség mind a debreceni ref. egyház, mind a collegium történetére nézve, hogy éppen a legfontosabb átmeneti évekről (1780—1787.) az egyház j.-könyvének III ik kötete elveszett ; nekem legalább előadni nem tudták. Az 1802. nagy tűzvészkor égett-e el ? vagy valahol lappang ? nem tudhatni. Így az egyház j.-könyvei nyomán nem kísérhetjük figyelemmel az ő tényeit. Az egyházkerület 1781. októberben már gyűlésében küldöttséget biz meg a főiskolai tanulmányi rend megvizsgálására, maga a főgondnok és Domokos Lajos viszik benne a kiváló szerepet, a napot is kitüzi, mikor eszközölnék a vizsgálatot ; meg is alkotta e bizottság a tanrendet, (ordo studiorum) és szigoruan utasítja a kerület 1782. jan. gyűlésből a tanárokat. Ez volna tehát az első tanrend 12 főpontban, a melyet a kerület alkot és hoz a főiskolára. (Ez ordo studiorum nincs meg a collegium levéltárában.) A tanárkar nem helyeslé az új tanrendet, kifogást tesz az ellen is, hogy ez ideig mindig ők állapították meg a tanrendet, s az egyház és várositanács erősítette meg. Panasz levelüket a superintendenshez adták be Január 15-ről kelve (Megvan egész terjedelmében a Tanárkar ez évi j.-könyvében) ; felszólalásuk okául adják, hogy a kerületi küldöttség „propositioja ordinem antiquum, et ab immemoriali tempore cum consensu etiam spectabilis curatoratus in hoc collegio receptum et usitatum, immutat.” Ellen mondással találkozott az új intézkedés, de a hatalom engedelmességet parancsolt volt (1783. Januári kerületi gyűlés.)

A kerület hatalmának növekedését szükségessé tette a rendeletileg kibocsátott országos tanulmányi rend elleni küzdés, melyet a 4 egyházkerület közösen folytatott ; és a lelkészi párt (Sinai stb.) és a világi rész (Domokos L. stb.) között megindult egyházalkotmányi tusa ; és Domokos Lajosnak az egyházkerülethez csatlakozása ; hol azonban a debreceni egyháznak (s általa és benne a városnak) nagy mérvű befolyását a collegiumra törvényileg biztosította. E befolyás mind a mai napig, habár utóbbi időben szűkebbre szorítva, fenmaradt.

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencs,
hittanár.

Egy figyelemre méltó ajánlat.

Eperjesy István az ismert nevű s református vallású könyvtáros és könyvkiadó, ki a régi hires Tegledi K. Lajos-féle üzlet tulajdonosa és Ruzicska Gyula nyomdatulajdonos a Főtiszt. és Méltóságos egyházkerületi elnökséghez a következő ajánlatot terjesztették be :

Főtiszteltű és Méltóságos Püspök Ur !

A protestantizmus és a magyar nyomdászat történelme tanúsítja, hogy a protestáns ügy vezető férfiai és különösen a lelkészek már századokkal ezelőtt mily helyesen fogták fel a nyomdászat jelentőségét a vallás és a felvilágosodás terjesztésére s mennyire törekedtek arra, hogy vallásfelekezetünk minél több nyomdával és képzett nyomdászokkal birjon. Számos prot. pap és

theologus fordított hátat a katedrának azért, hogy a nyomdászat szolgálatába állva, ennek művelésével többet használjon vallása ügyének, mint azt a katedrán tehette volna. Az egyházak és a protestantizmus ügyéért lelkesedő fejedelmek, vezérlő emberek közkölségen számos prot. ifjút küldenek Hollandiába, Belgiumba, hogy azok ott a nyomdászat mesterségét híres mesterektől elsajátítsák s hazajöve, itthon nyomdákat állítva, a prot. vallás és ezzel együtt a felvilágosodás terjesztésének nagy munkájában hathatós segítségre legyenek.

Sajnos azonban, ez a jóra való törekvés mind maig nem vezetett kellő eredményre, mert míg például a kath. vallásfelekezet birtokában ma is számos hatalmas nyomda- és kiadóvállalat van az országban, a protestáns vallásfelekezet birtokában ilyen alig kettőt találunk. A protestantizmus ügyét szolgáló kiadványok szétosztán, kevés anyagi erővel rendelkező s sokszor ezek eredményes colportálásához nem is értő kiadók áldozatkészségéből látnak ideig-óráig napvilágot és szó sines arról, hogy valamely a hitélet ápolását és a protestáns szellem terjesztését célzó munkára — bárha sokan vannak, kik ilyenek megírására, szerkesztésére örömmel vállalkoznának — kiadót lehetne találni, ha csak annak a kiadványnak jövedelmezősége előre, kézzelfoghatólag bebizonyítva nincsen.

Ez vezetett bennünket arra az eszmére, hogy egy hatalmas, az egyházkerület és a kollégium védő szárnyai alatt létesítendő, kizárólag a protestantizmus ügyének szolgálatában működő könyvnyomda, könyv- és lapkiadó vállalat létesítésére tegyük meg az alábbiakban tiszteletteljes ajánlatunkat:

Ugyanis, ha az egyházkerület az alább részletezett feltételek mellett a debreceni ref. kollégium épületében vagy területen, vagy pedig az egyház tulajdonát képező bérházak valamelyikében, de mindenesetre a kollégium közelében, egy nagyobb nyomdahelyiség céljára alkalmas lakrészt méltányos bérösszeg fizetése ellenében rendelkezésünkre bocsát, mi ottan, mindjárt az első évben is legalább 50-60,000 korona berendezési értékét képviselő nyomdát rendezünk be; ezt a nyomdaüzletet, miután különben az évről-évre fokozódó forgalomnak és a mindinkább e nyomda körébe koncentrálódó prot. egyházi és iskolai kiadványok körüli óriási munkának megfelelni képesek sem lennénk, évenként legalább 3000 korona értéket képviselő berendezéssel folyton fejlesztenők, úgy, hogy 30 év múlva a nyomdának tisztán berendezési értéke (a használat következtében történt leírások után is) legalább 80-90,000 koronát tenne ki; nem is beszélve arról, hogy milyen értéket képviselne az a működési kör, melyet e nyomdának 30 év alatt megszerezhetnénk.

Ezt a nyomdaüzletet aztán 30 év múlva vagy mi, vagy törvényes jogutódaink minden berendezésével együtt teljesen ingyen a debreceni ref. kollégium tulajdonába bocsátanánk át, csupán azt kötve ki, hogy az esetben, ha a kollégium a tulajdonába átment nyomdát házilag kezelteni nem óhajtana, hanem azt eladás vagy bérbeadás útján értékesítené, az el- vagy bérbeadásnál mi vagy törvényes jogutódaink ajánlata előnyben részesíttessék hasonló vagy kevéssel olcsóbb ajánlatokkal szemben.

Hogy e nem csekély anyagi áldozatot meghozhassuk és működésünk sikere is biztosítva legyen, az egyházkerület támogatását a következőkben kérjük:

1. hogy a tulajdonában megjelenő összes tankönyvek, kiadványok, fokról-fokra, már a mint ez az eddigi

vállalkozókkal kötött szerződések lejártá után lehetségessé válik, e nyomda útján állitassanak elő;

2. hogy az anyakönyvi, népiskolai rendtartási nyomtatványok, minden néven nevezendő egyházkerületi és kollégiumi nyomdai munka, mint a konventi, egyházkerületi, egyházmegyei jegyzőkönyvek és körövények, iskolai értesítők, kezelési nyomtatványok stb. stb. kizárólag e nyomda által állitassék elő, illetőleg a nyomdávállalattal egybekapcsolt könyvkiadóhivatal bizassék meg ezek előállításával, colportálásával stb. természetesen úgy, hogy a nyomtatványok előállításai árai a jelenlegi előállítási árakat túl ne haladják, sőt amennyire lehetséges, jutányosabb áron állitassanak elő e nyomdai vállalat által.

Főtiszteletü és Méltóságos Püspök Ur!

Fenti ajánlatunkban nem a búsás haszonra spekuláló töke keres elhelyezést, hanem szakembereknek (könyvkiadó és nyomdász) azon törekvése, hogy szakbeli tudásukat úgy a saját, mint közcélokra gyümölcsözően érvényesíthessék; és mert egy hatalmas protestáns nyomda és kiadóvállalat megteremtésében hatalmas eszközt látunk arra nézve, hogy a protestantizmus szent ügyét erőnkhez és tehetségünkhöz képest mi is előbbre vinni segítsük; mert az a meggyőződésünk, hogy a sajtótermékek útján, anyaszentegyházunk belső embereinek gyakorlati forgolódása és utmutatása mellett — vallásunk örök igazainak hirdetése által, szeretett hittestvéreink szívet-lelket nemesítő táplálékával — ezen hatalmas tényező birtokában porszemlet porszemre hordva, lángoló lelkesedésünk és összetartásunk ereje által egy nemes eszmét valósíthassunk meg.

Ezért vagyunk bátrak ajánlatunkkal Méltóságos Püspök Urhoz fordulni, kérve, hogy annak elbírálását az erre illetékes fórum elé terjesztteni méltóztassék.

Maradunk Főt. és Méltóságos Püspök Urnak

Debrecen, 1902. november 8.

alázatos szolgálói

Eperjesy István,
kiadó és könyvkereskedő.

Rusicska Gyula,
nyomdatulajdonos.

A 33. éves találkozás nagy gondolatjáról.

A fényképezéssel, pillanatnyi felvétellel a rohanó idő egyes eseményeit a történelem számára meglehet, emberileg szólva — örökíteni. A mely esemény és alak valamiféle fentartást nélkülöz, az csillámlott egy bizonyos időpontot, aztán az élő tanuk megszűnése után a nemlét tengerébe merül. Mennyi szép jelenet veszett így el csak főiskolánk történetének? Csak egy árva vonást sem tartott fenn az idő: minő érzelmeket és gondolatokat keltett 1789-ik nagy év eseményeinek hire az akkor élő, zajongó debreceni diákok körében? Több esemény nyugszik a mult sírjában felkelhetlenül, okmányok hiányában, mint a miről van adat.

Szép gondolata volt a debreceni főiskola 1869-ik évi azon növendékinek hogy összejöjjenek az 1902-ik év szept. 21-én találkozóra! A kik közülök azóta nem voltak Debrecenben, elmondhatták: imé itt minden megújult! még a kövek és falak is! De megmaradt a vonzó, vonzalom. A 88 ifjúból elhalt 3 évtized alatt 33, épen a találkozási év száma; megjelent 37. Az enyészet seprő szelét az ifjúkor is megérzi, mutatja az elmultak száma.

Szép gondolat volt „Emléklapok“ címe alatt nyomtatványban megőrizni a találkozókat neveit, a meg nem jelenteket, együtttérzésüket, szíveik lüktetését, s a napok jeleneteit! így megmentették a történet számára.

Szép lap marad az is a debreceni diákok történetének évkönyvében.

Nagy gondolat volt, és ez koronája az emelkedett és lelkes találkozóknak az a „drachma“ melyet le-téteményeztek a jövő számára. El sárgulhat, mint a pergamen, az „Emléklapok“ papirlevele időmultával, de a „drachma“ mint aranykincs, felül áll a rozsdán. Átváltozik szellemi terménnyé, s táplálandja a jövő nemzedékeket a tudomány és irodalom csatornáján. A találkozó az a nagy gondolata, hogy legyen szeretet adományul alapítványi tőke, melynek kamatja a főiskola nagy tanárainak életrajza megírására fordítassék, új, megragadó és magasztos jelentőségű! mert először a főiskola iránti hála szüleménye, s a hála megörökítője. Pedig a hála egyik legszebb erény! továbbá: a tudományos irodalmat előmozdító és nemes munkára indító tény. Végre collegiumunk történetének fokozatos megírását célozza. A nagy iskola teljes története noha régiebb a hazai tud. egyeteméknél, kellőleg megírva nincs, csak szép részletekkel találkozunk. E történet egyik nagy alkotó s lényeges része „a tanárok élete“ működése és hatása; másik eleven, örök zöld része „a diákok története“, gyönyörű és hatalmas rész ez is, a szellemi csatázók legiőnnek zengő küzdelme a haladás lobogója alatt, az anyák és apák reményeinek folytonos szárnyalása. Egy másik meghatározó rész az „alapítványtevők“, jóltevők arany koszoruba fonása, a tápadó, fentartó, és üdítő források hullámzó folyamatba menése, a szívek megnyilatkozása, a tudomány oltárára tett áldozatok tárháza, a kor nemesebb lelkeinek folytonos tükrözése. A 33 év után összejött barátok adományterve a diákok történetének is egy fénylő lapjára jut; a jótevők koszorujában is ékes virágként füződik; s a tanerők történetének létesítéséhez egy szilárd alapkövet képez.

Mennyivé nőhet a tervelt alaptőke, azt csak a 40 éves találkozáskor lehet megtudni. Tegyük hogy felnő ezer koronára. Akkor legalább négy évi kört (cyculus) kell egy-egy életrajz megírására tüzni ki, hogy a 4 évi kamat tekintélyesebb jutalmat adhasson a buvárkodó irónak. Ha csak négy évben nyer kidomborítást egy-egy nagy tanár élete, mivel ez eljárás ismétlődő leendő mondhatni végtelenül, idő multával a tanári emlékesarnokba mindig egy-egy újabb és újabb szellemi kép, lelki-szobor fog behelyeztetni, s már 40 év alatt tiz alak feltámasztatott életvonásai ragyogtatják a jövő szeme előtt: kik voltak? mit tettek a tudomány bajnokai, sőt a kort is, melyben hatottak, megelevenítendik. Egyén és kor egymástól elválaszthatlanok.

Lehetne a megírás tervébe beigtatni, hogy a 16., 17., 18. és 19. századból felváltva egy-egy tanár élete megírása tűzessék ki a feladatul. Mindenik századból előbb a nagyobb, a korszakkezdő alakok jelölendők ki. Bizonyára a 19. századi tanárok közt főiskolánk egyik megleg barátja és országos jelentőségű alakja Imre Sándor is előjövendő a fordulatok során.

A tanítványok buzgalma a tanárok iránt magasztosan ayilatkozott meg az alapítvány tevésben és nincs érző kebel, mely a nagy gondolatot ne méltatná. Siker és áldás koronázza a mindig ifjan maradó alkotást.

Balogh Ferencs,
hittanár.

Az alsó-józsai egyház templomavatási ünnepélye.

Midőn egyik ultramontán jezsuita napi lap az erdélyi egyházkerület őszi közgyűlésén elhangzott elnöki

megnyitó beszéddel foglalkozva azt írja, hogy a protestánsok nem ismerték (az egyház politikai törvények létesítése idején) a protestánsok „hitéletének erőtlenségét“: minden vitatkozás helyett elhivhattam volna őket arra az egyszerű, mégis felemelő, magasztos ünnepélyre, melyet felemelővé, magasztossá nem csupán a felavatás aktusa tett, hanem mindaz, a mit ez aktus lefolyása alatt láttam, hallottam, tapasztaltam. Az alsó- és felső-józsai református gyülekezet pár évtizeddel ezelőtt még minden jog (és minden kötelesség) nélküli filiáját alkotta a debreceni anyaegyházközségnek. Mai lelkésze, Böör János, az első lelkipásztora a szűk határok közt letelepedett szőlőmivelőknek, kik mondhatni csak annyi területtel rendelkeznek, hogy lakó helyök, lakházuk az egy-két nyilas szőlőterület egyik végében szerényen meghúzódhatik, de a hol a föld olyan drága, olyan becses, hogy a közlekedő utca részére is csak keskeny ut jutott s az igénytelen lakóház nagyobbára, akár mint valamely nagy városban, ki van építve az utca-vonalba; virágos falusi kiskertnek helyet adni az ablak alatt... az nagy fényezés volna a szegény józsaiaknak. E lapot nem csak a Debrecen környékiek olvassák, hanem azok is, kik Máramaros vármegyétől le délig, Temes-Torontál-vármegyében laknak. Ezek az olvasók hírt se hallották ennek a kis egyesült egyháznak. Azért akarok hát némely dolgot erről az igénytelen kis templomavatási ünnepélyéről elmondani, hadd egyház láthassák, hadd olvassák mindenek, hogy a mi hitéletünk nem erőtlenedett el még a legmostohább anyagi helyzetben sem.

A két társegyház mintegy három kilométer távolságra fekszik egymástól, a Debrecentől H.-Böszörmény felé vezető országot jobb- és balfelől eső részén, Debrecentől 10 kilométerre. Igénytelen, a gyülekezet tagjait befogadni sem tudó kicsiny temploma volt mindenkinek a legujabb időkig. A felsőjózsai népesebb rész négy évvel ezelőtt avatta fel csinosan épült templomát és tornyát. A fényes bádofedelű torony, ott a szőlőkertek diófáinak zöld koszorujában élőtiltakozás az ellen a jezsuita ráfogás ellen, mintha a protestáns hitélet erőteljes volna. Ezeknek a szegény, a szomszéd pusztai birtokokon s a közel fekvő Debrecen határán teljesített napszámos munka után elégedő kálvinista hiveknek az áldozatkészsége, az egyházhoz való hű ragaszkodása liangosan predikálja, hogy a mi hitünk erős, a mi reménységünk el nem fogyatkozott, mi a mi hitünket cselekedetekkel is megtudjuk bizonyítani.

Alig volt átadva a szent célra a felső-józsai templom: már a számban kevesebb alsó-józsai hivek is azon gondolkoztak, hogy ők is követni fogják édes testvérök, a felsőjózsaiak szép példáját. Jótehetetlen szegénységökben előbb csak arra gondoltak, hogy átveszik a felsőjózsaiaktól az elbontott fatorony anyagját s abból tornyot építenek az eddigi harangálvány helyett magoknak. Bátorságuk, buzgóságuk azonban a tervezés közepette megnőtt; templomépítési adót vállalnak magukra s hihetetlen terhet kezdenek hordozni, csak hogy nekik is diszes templomuk, tornyuk legyen, még pedig a község lehető középpontján az eddigi faluszéli eső helyett. Mivel pedig az építkezési adóból csak hosszú évek lefolyása után gyűlt volna össze az építkezésre szükségelt összeg: kölcsön vették fel a pénzt a debreceni collegium és az egyházkerület pénztárából s az adósság kamatainak a fedezésére újabb egyházi adóval terhelték meg magukat. Ime, ez a valódi hitélet, mely vallásáért való áldozatkészségében az összeroskadásig hordozza a terhet, még pe-

dig az önként magára vállalt terhet. Igaz, hogy a kibocsátott adakozásra felhívó szózatot is sokan meghalották széles e hazában; igaz, hogy még más felekezeti hívek is siettek a szegény józsaiak terhén könnyíteni s azt sincs mért elhallgatnom, hogy a jókora adósságcsinálásra némi bátorítást nyújtott az árva gyülekezetnek az a körülmény, hogy a tőkesegélyben részesítendő egyházak sorozatában Józsa első helyre volt besorozva a konventi határozatban: de mindezek nem szállítják alább a lelkes hívek buzgóságának értékét, a más felekezetűek adománya pedig éppen emez áldozatkészség méltánylásának volt a folyománya. A tőkesegély pedig még mind a mai napig csak ígéret maradt, bár az egyházmegye hangsúlyozottan pártoló telterjesztése folytán bizton remélhető, hogy immár a legközelebbi e nemű jótétemény osztogatásakor a közel négy éves ígéretet az egyetemes Convent be fogja váltani.

A szegény alsójózsai hívek a templomot, a fényes fedelű bádogos tornyot fel is építették még a múlt 1901. év tavaszára. De már ezzel anyagi erejüket annyira kimerítették, hogy a belső felszerelés költségeit nem bírták viselni s jóllehet a két kis harang, melynek egyikét az esztári jószívű egyház ajándékából nyerték, vasárnaponként az új toronyból csendült is meg: az istentiszteletet egészen ez évi november hó 2-ik napjáig még mindig az alacsony falazatu szűk régi templom helyiségében voltak kénytelenek gyakorolni. Valami keserű érzés lehetett az, mikor a kívülről teljesen késznek látszó épület oly hivogatóan mosolygott a hívek felé s nekik, szegénységök miatt másfél-évig kellett várakozniok, míg az első énekre megnyithatták ajkukat az új templom falai között.

Ennek az örvendetes eseménynek a napja volt ez évi november hó 9-ke, a mikor mindkét Józsanak apraja, nagyja szivszorongva várta, hogy az új templom ajtóit megnyiljanak. Főtiszteletű Püspök Urunk a késő őszre maradt felavatási ünnepélyen nem vehetett részt, képviselővel Dávidházy János esperes urat bízta meg. Megjelent az ünnepélyen a debreceni egyházmegye érdemekben gazdag gondnoka, Nadányi Miklós is, a ki nem gondolva az ő egészségével sem, személyesen kívánt részt venni a kisdéd egyház örömnepélyében. Felesleges részleteznem, hogy az új templom a szorongásig megtelt a hívek százaival. A gyülekezet szokásos éneklése után Dávidházy János esperes ur mondott buzgó alkalmi imádságot, melynek magasba szárnyaló hangjai mellett a hallgatók lelkei az eget urának zsámolyáig emelkedtek s róvták le a hála adóját a Mindenható előtt, ki a maga erejét az erőtelenségekben is megdicsőíté. Az alkalmi beszédet Szele György bakony-szegi lelkész s egyházmegyei főjegyző tartotta.

Beszédének költői nyelvezete, előadásának kiválósága egyiránt lekötötte a hallgatók figyelmét s maradó benyomást gyakorolt az egész gyülekezetre. Az uri szentvacsorát Biber József esztári lelkész s Rózsa Sándor felavatott lelkész s lelkészi jellegét egyházkerületi engedéllyel folyvást élvező főiskolai s egyházkerületi pénztárnok osztották ki Majd egy kisdédet keresztelt meg Orosz István főiskolai tanár, tartván ügyesen szerkesztett s találó vonásokkal ékeskedő alkalmi szertartási beszédet. Szücs László vértesi lelkész két házassulóra adta az egyházi áldást. Végül az egyház fáradhatatlan s áldozatkészségben is előjáró lelkésze, Böör János olvasta fel a templomépítés sokszor válságos nehézségekről megemlékező történetét. A megható vonásokkal megrajzolt történet egy-egy mozzanata könnyet csalt a szemekbe, s a felolvasó lelkész szíve is sokszor

elfogódott, hangja elérékenyült, míg végül kenetteljes imádsággal s megáldással befejezhette a szertartások menetét.

Az ünnepély végeztével a presbyterium a megjelent lelkészek vezérlete alatt az iskolához sietett, hol a szép számu vendégekkel ünnepi ebéd várakozott az egybegyűltekre. Azonban még az ebéd megkezdése előtt Nadányi Miklós egyházmegyei gondnok ur a józsai hívek áldozatkészségének elismerése s hangsúlyozása közben 100 koronát nyújtott át a lelkész kezéhez, adományképpen az alsójózsai egyház részére. Alig talált szavakat a meglepett lelkész a szép adomány megköszönésére. A presbyterek álmélkodással csudálták, hogy honnan jön e szép adomány? Egy lelkes e. m. gondnoktól a ki őket eddig talán hírokból is alig ismerhette, egy eszményi gondolkodású férfiutól, kinek legnagyobb boldogsága ha a szegény egyházakkal jóllehet Legyen berirva az emlékezet és az élet könyvében, hogy egyházmegyénk gondnoka nem csak meglátogatta a kisdéd gyülekezetet s részt vett hosszú uton jöve annak örömnepélyében, de megjelenésének nagy jelentőségét áldozathozatalával is emelni kívánta.

Az egyszerű de izletes ebéd elköltése közben Dávidházy János esperes felköszöntőben emlékezett meg a 4 évvel ezelőtt lefolyt felső-józsai templomavatáson jelen lehetett főtiszteletű Püspökünkről, kire a jelenlevők élénk éljenzése közepette kérte Istennek legjobb áldásait. Felköszöntőben méltatta az egyházmegyei gondnok kiváló érdemeit Orosz István, Dávidházy János esperesért is üritettünk poharat, mint a ki mindig oly híven dédelgette, ápolgatta a józsai egyházat, mint a szerető édes anyja az ő leggyengébb gyermekét, a ki addig oltalmazta a kisdéd gyülekezetet, hogy immár az erőteljes életműködésről tehetett tanubizonyságot. Megemlékezés történt még az egyház csüggedést nem ismerő lelkészéről és presbyteriumáról, a gondnokokról. Megemlékezésre méltó, hogy a vendégek körül való gondoskodás terhét Major Juliska óvónő rokonaival s Szálkai János egyházi gondnok feleségével együtt odaadó buzgósággal teljesítették.

Végül nem szabad elfelejtkezmem arról, hogy az ünnepély sorrendje az éneklendő dicséretnek verseivel együtt több száz példányban kinyomatva ki volt osztva a hívek között; a kinyomatást a debreceni Hoffman és Kronovitz-cég szivességből, ingyen teljesítette, a mit ezen a helyen elismeréssel említek fel.

És ezentul immár örömtől ragyogó szemekkel tekint az alsó-józsai hívők kisdéd serege az ünnepélyesen felavatott Istenházára. Buzgón éneklé: „Örül mi szívünk mikor ezt halljuk: a templomba mégyünk, hol Ur Istennek szent igéjét halljuk.“

R-r.

IRODALOM.

Áhitat szeretet. Vallásos és családias költemények. Irta: Szabolcska Mihály. Kiadja a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság. 1902. Szerecsés gondolat volt, hogy a M. P. I. T. kiadványaiban ezt a művet felvette. Szabolcska Mihály költő az Isten kegyelméből, de egyszersmind református lelkész is, kinek egész poezisén a józan vallásosság és istenfélelem fénye ömlik el. Ha hát mint költő méltán dédelgetett kedvence ő már a szépirodalmat kedvelő magyar

népnek, kétszeres kötelességünk nekünk protestánsoknak öt felkarolni s műveit minél szélesebb körben terjeszteni. A hálás fiú „édes anyja emlékezetének“ ajánlja e szép verses kötetet s már ez ajánlatban dicsoszlopot emel a szülői szeretet s gyermeki kötelesség érényének. Száznál több költemény van a kötetben s a legszebb imádságok és énekek mint buzavirágok a rengő gabonátblát, — váltakozva ékesítik a gyűjtemény gazdagságát. Valóban nem volna szabad nemhogy protestáns lelkész, hanem általában protestáns házuak lenni olyannak, hol *Szaboleska Mihály* e versgyűjteménye feltalálható nem lenne. Különben Szaboleska neve, zamatosa magyar irálya, inventiójának gazdagsága s forma tekintetében mesteri tökélye sokkal inkább ismeretes már, semhogy ezekről külön szólni szükséges volna. Tökéletesen elég, ha egy ilyen kötet elé a mi kedves poéta kollegánk ismert nevét oda nyomatja; ez a leg-hathatósabb ajánló levél. Ára?

Magyar írók élete és munkái. A M. T. Akadémia megbízásából írta *Szinuyei József*. Budapest. Kiadja Hornyánszky Viktor. A IX. kötet 2. füzeté fekszik előttünk a *Molnár-Morres* nevekkkel, melyekből lapunk irányához képest kiemeljük a következő protestáns egyházi és iskolai írók neveit: Molnár Albert, kolozsvári ev. ref. theol. tanár; Molnár Antal aszalói ev. ref. lelkész; Molnár Ferencz debreceni ev. ref. tanuló; Molnár Ferencz pilis-máthi ev. ref. lelkész; Molnár Ferencz técsői ev. ref. tanító; Molnár Gábor rév-komáromi ág, ev. esperes lelkész; Molnár Gergely kolozsvári prot. tanár; Molnár István sáros-pataki ev. ref. tanár; Molnár István k.-k.-sz.-mártoni ev. ref. lelkész; Molnár János budapesti ág. ev. lelkész; Molnár János brassói ev. ref. lelkész; Molnár János m.-vásárhelyi ev. ref. tanár; Molnár János b.-diószegi ev. ref. lelkész; Molnár János szarvasi ág. ev. tanító; Molnár Károly n.-enyedi, Molnár Lajos sáros-pataki ev. ref. tanárok; Molnár Lőrincz kolozsvári, Molnár Péter bogáti ev. ref. lelkészek; Molnár Rudolf ev. ref. középisk. tanár; Molnár Sámuel vályi, Molnár Sámuel vámos-ladányi ev. ref. lelkészek; Molnár Sámuel losonezi ev. ref. lyceumi tanár; Molnár Sándor budapesti ev. ref. főgymn. igazgató; Monai János ecsedi lelkész, tiszántúli ev. ref. püspök; Moór Gyula brassói ág. ev. lelkész, főesperes; Morávcsik Mihály aszódai ág. ev. esperes-lelkész; Möricz Károly kecskeméti ev. ref. jogakadémiai tanár; Morres Károly brassói ág. ev. lelkész-rektor. A füzetben 144 Molnár nevű író életéről és munkáiról van ismertetés. Az eddig megjelent 75 füzet pedig 15853 író életrajzát tartalmazza. Az eddig megjelent kötetek ára: I. köt. 30; a II. IV—VIII. köt. 12—12, a III. köt. 13 korona. Ismét és ismét ajánljuk e megbecsülhetetlen értékű irodalmi vállalatot lapunk olvasói pártfogó figyelmébe.

KÜLFÖLD.

Képek az ausztriai evangéliumi mozgalomból.

(Folytatás.)

Igen látogatott volt az olműtzi tiltakozó gyűlés, a melyen a szabad szellemű németek és csehek megbotrányozásukat fejezték ki a katolikus gyűlés határozatai felett. Ezen határozatok a következők voltak: az iskolaügy keresztyénibbé tétele (természetesen a római katolikus egyház főfelügyelete alatt!) egy tisztán

katholikus egyetem szervezése Salzburgban, a pápa világi hatalmának visszaállítása. A tiltakozó gyűlés természetesen ezen hallatlan követelésekre szintén megadta a viszhangot. „Abban a meggyőződésben“ így szól a tiltakozó gyűlés határozata, hogy a klerikalizmus a szabad szellemnek, a tudománynak s a szabad vizsgálódásnak ellensége, el van tökélye a gyűlés, miszerint a klerikalizmus mindazon törekvése ellen, a mely az iskoláknak birtokukba való, vételére avagy befolyásuk növelésére irányul, minden törvényes eszközzel a leghatározottabban küzdeni fog. Tiltakozik a gyűlés minden törekvés ellen, a mely a pápaság világi uralmának visszaállítására vonatkozik, tiltakozik továbbá Róma politikai befolyása ellen s elvárja, hogy a kormány tekintélyével nem fog visszaélni ilyenmő szabadság- és államellenes törekvések támogatásával.“

Ezen gyűlések eredménye az lett, hogy már másnap Leitmeritzben 179, Olműtzenben 100-an léptek át a protestáns vallásra. Ime ebből láthatta az ellenfél, hogy hogy bármiféle eszközzel sem képes utját állani a mozgalomnak. De a klerikalizmus tovább mennek; kétségbeesésükben az utolsó eszközhöz, a brutális erőszakhoz nyulnak. Valóban az ellenreformáció véres idejére emlékeztet azon esemény, a mely 1901. szeptember 22-én Zinnwaldban történt. Ezen a napon a protestánsok összefövetelt rendeztek a Cseh-Zinnwald egyik sörcsarnokában. Az evangélikus községek Teplitz, Turn, Graupen, Klostergrab cseh részről, Altenberg, Greising és Szász-Zinnwald szász részről voltak képviselve. Miután a kirándulók körülbelöl egy óráig fesztelenül mulattak, közösen elénekelték az „Erős vár a mi Istenünk“ éneket. Ungnad segédlelkész örömeinek adott kifejezést a hitsorsosok tömeges megjelenésén s rövid pillantást vetett az egykor protestáns Csehország történetére. E közben a zinnwaldi katolikusok egy másik helyiségben gyülekeztek, a sörcsarnok elé nyomultak s elfoglalták a terem kijáratát, mialatt a fanatizált tömeg, a melynek 1 órákor „istentiszteletje“ volt, az utcáról oly erővel dobálta az ablakokat kövekkel, hogy a kereszt-fák is összetörték. A teremben sörs üvegeket és székeket dobáltak a védtelen protestánsokra, sőt kivont késekkel fenyegették az asszonyokat és a gyermekeket. Különösen pedig az evangélikus lelkészt akarták hatalmukba keríteni, a kit az egyház tagjai testökkel fedeztek. A katolikusok egyre kiállították: „A fekete kutyát akarjuk kézrekeríteni, üssétek őt agyon az átkozott eretneket.“ A protestánsok egy kis mellékterembe menekültek, de ennek az ajtaját is reájok törték. Végre megjelent a polgármester s védelmébe vette őket. Az utcan ismét megújult a támadás, sőt a szász határig üldözték a menekülőket. E közben megjelent egy ifjú katolikus lelkész a támadók között s mindentelöl élénken üdvözölték. Előző nap tiltakozó katolikus gyűlés volt. A midőn a támadás megkezdődött, az emberek kezeiben imakönyvek és rózsafüzérek voltak. A támadást kétségtelenül tervszerűen készítették elő. Egy nő sulyosan megsérült. Egy 8 éves fiú úgy védelmezte magát, hogy a katechismust feje felé tartotta, a katechismust azonban darabokra tépték. Sok protestáns sebesült meg.

Minden elfogulatlan ember utálattal fordul el ezen gyűlöletes képtől s tiszta szívéből kívánja, hogy ilyen véres kihágások ne forduljanak többé elő. Ha pedig még több szenvedések is várnak az ausztriai protestánsokra, óhajtjuk, hogy bensőleg annyira megerősödjének, miszerint még az üldöztetést is bátor lélekkel eltűrhesék. Mindenesetre bátor lélek kell azon rágalmak eltürésére is, a melyeket egyes klerikalizmus szórnak a moz-

galom ellen. Lichtenstein herceg 1901. november 15-én a katolikus iskolaegyesület gyűlésén, a melynek vezetői tisztjét a trónörökös egy jobb ügyhöz méltó buzgósággal magára vállalta, a rómaellenes mozgalom ellen a következő kijelentést tette: „A Németországban gyűjtött hatalmas összegekkel egy protestáns templomot sem építenek s még kevésbé állítanak be lelkészeket. Ez a pénz főképpen a hazaárulók kezébe folyik, a kik azt tervszerű lázadásra, a hazától való elszakadásra és a törvényes uralkodóház megtámadására fordítják.“ Ez ellen a rettenetes vád ellen felszólalt „az ausztriai evangéliumi mozgalom támogatására alakult német birodalmi bizottság“ még pedig egy nyílt levélben, a melyben bizonyítékot kért amaz állítások igazolására, a rágalmakat pedig határozottan visszautasította. Hasonló ehez Fürstenberg herceg esete. Fürstenberg ugyanis meggondolatlanul úgy nyilatkozott egy újságíró előtt, hogy ismer oly esetet, a midőn egy evangélikus lelkész a gyűlésen minden áttérő katolikusként 5 forintot fizetett. Természetesen ez a történet a lapokba került s a herceget felszólították, hogy nevezné meg az illető lelkészt. És most a herceg nem tehetett egyebet, mint-hogy állítását visszahívta s nyilvánosan kijelentette, miszerint semmiféle bizonyíték sem áll rendelkezésére, ő csak elbeszélni hallotta ezen történetet s ő maga is tovább elbeszélte.

Rév, 1902. okt. 19.

(Folyt. köv.)

Veress István,
ev. ref. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A bihari egyházmegye tisztújítása.** A bihari egyházmegye tisztikarára beadott szavazatok nov. 7-én bontották fel. A bizottság elnöke: Ritoók Zsigmond világi gondnok, tagjai: Biró János örvendő lelkész, egyházi Szunyogh Péter, Miskolczy Árpád világi tanácsbírák és Zsigmond Ferenc egyházmegyei jegyző voltak. Beadott 47 szavazat, a fugyi-vásárhelyi egyház nem küldötte be a szavazatot. Felbontván a szavazatok, az esperesi állásra *Sulyok István 29 Csák Máté* 18 szavazatot kaptak s így Sulyok István 11 szótöbbséggel választott meg. Egyházmegyei gondnokká ismét Ritoók Zsigmondot választották meg egyhangulag. Egyházi tanácsbírák lettek: Biró János, Csák Máté, Csillag Lajos, Nádudvarhelyi Lajos és Szemes László. Világi tanácsbírák lettek: Hegyesi Márton, Kiss Elek, K. Nagy Sándor, Miskolczy Árpád és Szunyogh Péter. Egyházmegyei ügyész: Dr. Thury Kálmán. Közpénztárnok: Zsigmond Ferenc. Gyámpénztárnok: Nádudvary Lajos. Egyházi jegyzők: Lévai Mihály és Veres István. Világi főjegyző: Tatár Zoltán. A világi aljegyzői állásra új szavazás lesz, miután sem Hegyesi Pál sem Lukács Ödön nem kaptak abszolút többséget. Így végződött a nagy harc, mely a nagyváradi egyház szavazatával dönt el csakugyan. Mi szívünk mélyéből üdvözljük *Sulyok Istvánt* régi jó barátunkat az esperesi széken. Legyen a bihari egyházmegye, melyhez minket szorosabb szálak fűznek, az ő kormányzása alatt virágzó s az ellentétek, melyek az efféle választásoknál szinte elkerülhetetlenek, szépen elsimulván, dolgozzunk tovább egyesített erővel.

— **Reformáció ünnepe Karczagon.** A karczagi ev. ref. gymn. „Petőfi önk. köre“ a *Tanári kar közreműködésével a következő sorrendben tartotta meg okt. 31-ét a Reformáció emlékűnnepét.* Énekel az ifj. énekkar. „Az apostolok“ Lévy J.-től. Szavalja: Fogarasi Jenő VI. o. Felolvas Fazekas Gyula gymn. vallástanár. „A Reformáció emlékűnnepén“ Szuhay B. szavalja: Széll K. VI. o. Énekel az ifjusági énekkar. Az ünnepély nagyszámu közönség jelenlétében jó sikerrel folyt le. *Fogarasi Jenő* önk. titkár.

— **Október 31. A hódmezővásárhelyi ref. főgimnázium** ez évben is — mint évek óta — megünnepelte a reformáció emlékét okt. 31-én és pedig a helybeli állami tanintézetek, reform. vallásu növendékeivel együtt, az ó-templomban d. e. 10 órakor. A 37. dícséret versei után Szappanos Károly lelkészi-jellegű tanár imádkozott; majd a Gályarabok karéneke után Bányai Sándor vallástanár tartott alkalmi egyházi beszédet s záró imát; erre a Luther éneke következett, szintén öszhangzatosan; majd „Október 31“ alkalmi költeményt szavalt egy tanuló; mire a 139. dícsére. 10. versének elénekülésével az istenitisztelet véget érti. Többen részt vettek azon a gyülekezeti köréből is Vasárnap d. u. meg a Reform. ifjusági egyesület tartott emlékűnnepélyt, melynek műsora szintén változatos volt.

— **Csermőről.** Kedves szerkesztő ur! Csak a történelmi hűség kedvéért bátor vagyok b. tudomására hozni, hogy a tavaszon anyásított *Magyar-Csanád* egyházközség e hó 5-én választotta meg 6 pályázó közül első rendes lelkészét 37 szavazattal 10 ellenében, az én csekély személyemben. Egyben legyen szabad kérnem kedves kolléga urat hogy b. lapjában sziveskedjék közé tenni, hogy nálam a „Magyar Paedagogia“ I—10. évfolyamai 40 k.-ért s a „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap“ 1892., 93., 94., 95. s 1897. és 98. évfolyamai, évfolyamonként 9 koronáért megszerezhetők. Sok üdvözlettel s mély tisztelettel maradok nt. szerkesztő urnak: készséges hive. Csermő 1902. okt. 28. *Vadas Gyula* lelkész-tanító.

— **Meghívó.** A debreceni ev. ref. collégium legújabb választott tanárainak f. é. november hó 15-én délelőtt 9 órakor a főisk. dísztermében leendő ünnepélyes beiktatására. A beiktatási ünnepély sorrendje: 1. Hazánk, Töröktől. Előadja a főiskolai énekkar. 2. Dr. Jászi Viktor jogakadémiai, Dr. Szeremley Béla főgimnáziumi és Barcsa János tanítóképezdei tanárok székfoglaló értekezése. 3. Föt. és Mélt. Kiss Áron püspök ur beiktató beszéde. 4. Az új tanárok üdvözlése az akadémiai, főgimnáziumi és tanítóképezdei igazgatók által. 5. Szózat, Egressytől. Előadja a főiskolai énekkar. Debrecen, 1902. november hó 10. Főiskolai igazgatóság.

— **Az education bill.** Angolországi körökben a nevelési törvényjavaslat foglalkoztatja hetek óta élénken a kedélyeket, melyek az anglikán egyház tulszigoru, klerikális iránynak hódoló szellemében készültek és elfogadás esetén az állami iskolákban életbe lépnek. A szóban forgó javaslat klerikális izéről tesznek bizonyosságot pl. a következő tétel: *Kérdés:* Isten ígérétei kinek tételtek? *Felelet:* Az egyház részére. *Kérdés:* Veszedelmes dolog elhagyni az egyházat? *Felelet:* Igen veszedelmes és gonosz bűn. *K:* Mi a neve ezen bűnnek? *F:* Szizma. *K:* Vagy: Hogyan lehet az, mi ismerjük a biblia tanításait, miért kell mégis azt hinni, a mit az egyház tanít? *F:* Mert az egyház az igazság oszlopa. *K:* Vagy: Mit kell csinálni annak, kinek bűne miatt nem nyugodt a lelkiismerete? *F:* A lelkészhez menni és bevallani. *K:* Mit csinál a lelkész

a bevallás után? F.: Bünbocsánatot hirdet a szentírás tanítása alapján. Ha a törvényjavaslat elfogadásra talál, sok angol lap szerint zavart és keserű emlékeket hagy maga után, mivel nem csupán a ronkorformisták, hanem az anglikánok egy része sem rokonszenvez vele.

— „**Indítvány a gyülekezet nélküli templomozás kérdésében**” című füzetet kapnak jelen számunkhoz melléklet gyanánt lapunk olvasói. Bár nem éppen a mi álláspontunkon van irva, szívesen mellékeljük. A kérdés megérdemli az alapos megvitatást. Mi az igazság érdekében csak annyit jegyzünk itt meg, hogy ez a kérdés 2 teljes hónapon át vitatott lapunkban pro et contra, tehát nem mondható, hogy a sorompót idő előtt lezártuk.

— **Sürgős kérelem.** Lapunk azon tisztelt járatóit, kik előfizetési díjikkal a hanyatló évről vagy részben, vagy egészben még mindig hátralékban vannak, tisztelettel de egyszersmind sürgősen kérjük fel tartozásuk postafordultával leendő kiegyenlítésére. Mulik az esztendő s nekünk is számot kell vetnünk anyagi helyzetünkkel.

Szerkesztői üzenet.

D. M. Gyanta. Bejött; sort keritek rá. — H. L. M.-Tur. A kiigazítást célzó sorokat átadtuk referensünknek, bár az esetleges rektifikáció a lnyegen aligha változtat. Bátran elmaradhatott volna.

T a r t a l o m - j e g y z é k : Br. Bánffy Dezső, erdélyi ev. ref. egyházkerületi főgondnoknak, az 1902. évi november hó 8-án kezdődött egyházkerületi közgyűlésen elmondott megvívója. — Gondolatok egyházi törvényeink felett a közelgő zsinat alkalmából. Nagy István. — K ö z l e t ű n k : A debreceni református collégium viszonya, városhoz, egyházhoz, és kerülethez néhány alkalmi pont szerint megvilágítva. Balogh Ferencz. — Egy figyelemre méltó ajánlat. Eperjessy István. Ruzicska Gyula. — A 33. éves találkozás nagy gondolatjáról. Balogh Ferencz. — Az alsó-jó saii egyház te. plomavátási ünnepélye. R.-r. — Irodalom. — K ű l f ö l d : Képek az ausztriai evangéliumi mozgalomról. Veress István. — Külföldiek.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Pályásati hirdetés.

A debreceni ev. reform. egyházmegyébe bevezett *hajdu-sámsoni ev. reform. egyház* 2099 kor. értékű javadalommal bíró s így *másod osztályu lelkészi állomására* pályázat hirdettetik.

A *javadalmat alkotja*: pénz (400 kor.) rozs (46·60 mm. csős tengeri (20 mm.) tagföld (50 hold) és 4 hold legelő illetőség, só (56 kgr.) tüzifa (6 öl) és a stola

A megválasztandó lelkész *az állomást a választás jogerőre emelkedése után azonnal elfoglalni köteles.*

Pályásati határidő: 1902. évi december 7-én; a mely napig a minősítvénynyel s az e hirdetés kelte után kiállított szolgálati bizonyítvánnyal felsorolt pályásati kérvények Dávidházy

János espereshez Kabára (u. p. helyben) küldendők.

Debrecenben, 1902. nov. 8.

Kiss Aron,
püspök.

Pályásat.

Titkárt keresek. Pályázhatunk akár jogi, akár lelkészi jellegűek. Határnap dec. 20. Felszerelt kérvényeket kérek. Javadalom évi 1600 kor. 3 havi előzetes felmondás kölcsönösen kikötve. Állás dec. végén elfoglalandó.

Gyula, 1902. nov. 14.

Dombi Lajos,
esperes.

Pályásat,

a nagy-szalontai ev. ref. egyházmegyében levő s lemondás folytán megüresedett: *tenesi ev. ref. lelkészi állomásra.*

Évi javadalma: egyházhatósági értékelés szerint 1552 korona, mely is készpénzből, pár-bér buzából, tengeriből, fából, földhaszonélvezetéből és stolaréből kerül be, ezen kívül az állampénztárából fizetés kiegészítése (kongruája) 1300 koronáig 74 korona 20 fillér, mely összeg már a f. évben folyóvá is tétetett, úgy, hogy ezen egyház harmad osztályu, a lelkek száma az újabb összeírás szerint: 1143.

A megválasztott lelkészi állomását a választás jogerőre emelkedése után haladéktalanul elfoglalni tartozik.

A törvényszerű minősítvénynyel és szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt pályásati kérvények Nagy-Szalontára (postahely) Széll Kálmán ev. ref. espereshez f. é. december 14-ig küldendők be.

Debrecen, 1902. nov. 11.

Kiss Aron,
püspök.

Pályásati hirdetmény.

Békés községénél ujonnan rendszeresített 3 tanítói és 3 tanítónői állásra pályázat hirdettetik. Az állások mindegyikének javadalmazása Békés község Pénztárából havonkénti előleges részletekben utalványozandó évi 800 korona törzsfizetés. A község képviselőtestülete a lakpénzt 200 koronában állapította meg, de ezt a megyei közigazgatási bizottság 1369—1902. számú határozatával 400 koronára emelte fel. Ez utóbbi határozat még nem jogerős felebbezés alatt áll, miért is megválasztandóknak egyelőre 200—200 korona lakpénz biztosítatik, me-

lyek negyedévi részletekben utalványoztatnak ugyancsak Békés község pénztárából.

A 3 tanító közül egy a község külsőségén levő iskolánál fog alkalmaztatni.

A fenti állásokon kívül pályázat hirdetik még Békés községnek ugyancsak külhatárán az úgynevezett „Rosszerdő“-n levő az eddigi tanítónak gazd. ism. isk. tanítónak történt kinevezése folytán üresedésbe jött osztatlan népiskolai tanítói állásra, amelynek javadalmazása Békés község pénztárából havi előleges részletekben utalványozandó évi 800 koronatorzsfizetés, az ott levő eddig is tanítói lakul szolgált épületek és melléképületek és 2 kat. hold föld szabad használata, melyeknek adóját a község fizeti.

Felhívják mindazok, a kik a fenti állások bármelyikét elnyerni óhajtják, hogy képesítésüket és eddigi alkalmaztatásukat igazoló okmányaikat alólirott iskolaszéki elnöknel folyó hó 22-ig bezárólag adják be, mert a később érkező kérvények figyelembe vételét nem fognak.

A választások folyó hó 29-én délután 4 órakor fognak megejtetni.

Békés, 1902. November 7-én

Dr. Igas Pál,
isk.-széki elnök.

SZŐLŐOLTVÁNYOK

szokvány minőségben és európai nemes gyökeres vesszők mélyen leszállított árákon. Oltványok ezre 90-100 frt. Mindenik a legkiválóbb bor- és csemegefajokból, fajtisztán, teljes jótállással. Ha a szállítvány a megrendlésnek meg nem felelne, úgy az oda- és visszaszállítási költséget, valamint a megrendelő által kifizetett összeget hiány nélkül: zonnal visszafizetem. Így mindenki ebbeli szükségletét az én költségemen házához szállítva tekintheti meg.

É L Ő K E R I T É S .

Gleditschia csemeték és magvak.

Óriás tövisű, igen gyorsan fejlődő sövénynövény. Ez az egyedüli, melyből oly örökös kerítés nevelhető pár év alatt, rendkívül csekély kiadás-al, melyen nemhogy ember, de semmiféle állat, még az apró nyulak sem hatolhatnak át, úgy, hogy a bekerített részek teljesen kulcsal zárhatók. **Minden rendeléshez rajzokkal ellátott ültetési és kezelési utasítás mellékeltek.** Bővebb tájékozás végett szíves fénynyomatu díszes árjegyzékek ingyen és bérmentve küldetnek, rendelési kötelezettség nélkül. Az árjegyzéken kívül egy olyan könyvet kap ezzel, ki címét egy levelezőlapon tudatja, mely nincsen az a ház vagy család, a hol annak tartalmát haszonra ne fordítanák, városon, falun, pusztán, gazdag vagy szegény családnál egyaránt. Így még azoknak is érdekében áll, kik rendelni semmit nem akarnak, mert benne számos oly közlemények foglaltatnak, melyek mindenkinek nagy szolgálatot tesznek.

Diócssemeték.

Két éve: óriási jövedelmet biztosító voltánál fogva, ennek tenyésztése majd minden gazdaságban az utóbbi időben rendkívül elterjedt.

Cím: „Érmelléki Első Szőlőoltvány-Telep” Nagy-Kágya u. p. Székelyhid.

Az őszi és téli-idény alkalmából

Ruháinkat

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari szállító

férfi fiu és gyermek ruha áruházában szerezzük be.

Legmegbízhatóbb bevásárlási forrás

Debreczen, Főtér, a magy. kir. postával szemben.

Alapított 1845-ben.